

احمد رفیق

قافقاس پرلر نده

خاطرہ لر و تحسسلر

۴۷۷

۷۷

۱۷

۹۰

۷۷

۴۷۷
۱۷
۷۷
۹۰

ج. ۵
۱۱۶

B. M. M.

Kütüphanesi

Es. No.

Remiz

1427 74
08 116

استانبول

کتابخانه اسلام و عسکری ، ابراهیم حلمی

باب عالی جادہ سی

۱۹۱۹

مطبعہ اورخانہ

احمد رفیق

قافقاس یوللرنده

خاطره لر و تحسسلر

۱

استانبول

کتابخانه اسلام و مسکری ، ابراهیم حلی
باب عالی جاده سی

۱۹۱۹

مطبعة اورخانیه

قافقاس يوللارنده

طرزون ، ۱۷ نيسان ۱۳۳۴

(بولاتخانه) نك يشيلكار ايچنده بياض و ظريف بنالري
كورديكمز زمان، آرتق كونلرجه قارلى طاغلر سيرايمكدن قورتولدق.
(طرزون) اوزاقدن كورونيور . قره دكزك مائى صولرى
ساكن برنيسان كونشنىك ينه لىكلى آلنده اويانيور كى . شهرك
بياض اولرى ضيالر ايچنده . ساحلده منتظم و ظريف بنالر ، يشيل
چايرلر اورته سنده كومه كومه سرولر ، نارين و ظريف منارلر ،
تپه لر طوغرى هنوز چيچكلشمش اريك و شفتالى آغاچلرى
كوروليور . طرزون ، بركوروشده قلبى تسخير ايده جك ، بنالرى ،
آغاچلرى ، چايرلرى ، يوكسك تپه لرى ، يشيل صيرتلر اورته سنده
قرمزى قيشله ليله كندىنى درحال سود بره جك بر كوزللى جامع .
اوليا چلينك حقى وارمش : ه بوراسى كل وريحان وارغوان آچاره
بربلده . دها طوغروسى ، قره دكزك ساكن صولرى كساننده ،
يشيل برطاغك اتكنده ، چنلر آده سنه اوزانمش ، باشنده بهارك اك
رنكىن چيچكلرندن يايىلشمش براكليل ، كوزل و ظريف برقىزى
آندرييور . بهار شهرك سىاسى ده شلنديرمش . آيلرجه موسقوف
استىلاسى آلنده قالان ، آيلرجه آنا وطندن اوزاقدن ياشايان بولده ،
شىمدى بهار چيچكلريله سولشمش ، يرشوق و سرور ، طولريله ،
باششيله ، كندىسى متحسرانه بر حرمتله زيارته كلنلرى سلاملايور .
فقط بوباششده مجروح و پریشان بر قىلك آجى تبسملرى طويوليور .
طرزون يارالانمش ، طرزون پریشان ، طرزون مضاً ، مادنا
بر خرابه زار . باشنده ظريف چيچكلرله كورون بوقيز ، كوزل و جاذب

سپاسنى آنجىق اكىللار ايچىندە تىنىم كوستىرىپور . فقط بىلسە كىز ،
ايچىنى بىلسە كىز ، وجودىنى كورسە كىز ، مىرەلدن ، قاتل الەردن ،
خونىزىز پارماقلىرىنە جىرىمەلەر آلمىش ، نە زىرەلەر يەمىش ، نە فلاكتلەر
كورمىش ...

بىر شەن قىياقتى خەلق ، بويۇك و فەجىيە بىر ياننىدىن سوكراس ، سونى
اوجاقلارنى ، يانان اولارنى كورمەككە كەلگەن ، جوق جوقلىق خەلقنى ساقلاپ قالدۇرغان
كوشەلەرگە مەخسۇس بولغان بىر قىسىم سىر ئايدىن ئانسانلار ۋەجىتىدە .
اوتەدە ، اوكتەدە بىر چوۋال قەندە ، قەيە بىر اخىسار ، دىۋار دىيەرلەردە
دوشونىپور . بىرەدە اوقاق ، سارىشىن ، يالەن آياق جوق قىز كىرلە بوزلار
سوقاقلارغا چامورلارنى آردەندە قوشونىپور . بىرەدە قىياقتى ، بوزلارنى
سەمىيە بىر ئورماندا قالدۇرغان ، مەنى مەنى چارشاۋىلى قىزلىرىنىڭ ئالەردىن
تولۇشقا ، يوقۇشلىرىنى يىتەنچە چىقىرىپور . قورۇلان بىر ئاز بىناۋار .
شەركەك مەنەم ، ئالە دىگەن مەنى بىنالىرى ، قىلار دىگەن روم كەلسە ،
روم مەكتەپى ، روم مىزانلىرىنى ۋاكتىز روم اولار . اسىنى تەرىزۈن ،
قەرىمان يەۋرەك كەنجەك زەمانلىرىنى شەھەرلەردە بىزاسىن ، بىزاسىن
سورلىرىنىڭ ايچىنى كامىلا تەخرىپ ئايدىلش . بۇ خەلقلەر ئاچىندە دىگەن
مەۋزى ئايدىن ئوزون بولۇپ چىقىلش ۋە كەينىلەش ئايدىن كورۇلور .
دىگەن كەندە كىمەندە خەلقلەر ئورمانلىرىدا چىلان يولدىن باشقا
بىر يايلىشىش بىر شەي يوق . مەنى ، مەكۈشە ، مەۋ ، مەسوقاق ،
مەرتەپە تەخرىپ ئايدىلش . جوق جوق يانغىن ئاقساقى ئورمانلىرىدا چامور
چىلان مەنەلەرى ، مىزانلىقلار كامىلا قىزىلش تاشلىرى ، آراپەلەر
تەخىل ئايدىلش مەنەلەرگە قەلبەلمەن وىرىپور . سوقاقلار تەككە ، اشپە ، عەبە ،
چىزە ، روس قاپلىقلارنى ، آراپە تەكرەلەرنى ، حيۋان اولۇرلىرى ،
كەمەيدە يىغىنلىرىغا تولۇ . بىر زەمانلار مەسعود ئاھلەلەرگە بىر شوق و تەرب
باشاقلارنى باغچەلەر ، شەمەدى يىقىلش ئاقساقى ئورمانلىرىدا چىلان
قالمىش ، دىۋارلەردە يانان ئوتلار چىقىپور . بەل بۇ خەلقلەرنىڭ ئورمانلىرىدا
چىچەكلەرنى سەپەش . كەمە دىگەن مەنە ، سەمەشلىقلەر ، سەمە

چيچكلر، يوكسك قايلار اره سندن اوغولدايه اوغولدايه كلن صداسى، كاه خرابه لر اورناسنده بياض چيچكلرله كولن براريك آغاچك يشيل طومورجقلى داللى اوزرنده بر قوشك حزين آوازي ايشيديلبور . هيج برأوده اخشاب قسم بر اقبلماش . بعضاً بر چاينك تحته لرى يارى سو كولش ، بعضاً برأوك چينقولرى كاملاً سو كولك ايسته نيركن بر اقبلش . سواقلرده ايرى ايرى فاره لر آج و متردد طولاشيور . قويونق دىنگللى هوايه ديكلمش جىخانه آراه لرى يوللى قابايور . جامعلر اليم بر حالده . همان كافه سى ده آخوره تحويل ايدلش . ايجلرینه دوت بش يارمق قالينغده كوبره سريش . محرابلرى ، منبرلرى ، اخشاب قسملرى كاملاً ييقلمش ، كله توحيدلر بارچه لاش . ديوارلره يازيلان روسجه يازيلرله برابر ياييلان رسملر يك شنيع ! بو رسملرده تورك قادينلى تحقير ايديلبور . مناره لردن بمضلى قيرلش ، بمضلك قيمتدار اويالى شرفه لرى بارچه لاش . ايج قلمه جامى آخوردن باشقه برشى دكل . ياننده كى صوسز و قيريق چشمه اوزرنده شوسطرلر اوقونيور : ه السلطان الاعظم السلطان ابن السلطان سايمان ابن سليم خان بن بايزيد خان خلداه ملكه سنه ۹۳۵ .

اسكه ياننده كى مزارلق دوم دوز . ايجنه بوبوك برتيازويابيلمش . بلديه باغچه سى جسيم بر آراه مركزى . جارشى ايسسز وقارا كلق . مغازه لر بوم بوش . بمضلك كليدلرى قيرلش ، قاصه لرى سونكولرله بارچه لاش . هر كوشده الم وشقاوت اثرى وار . دكز كنارنده كى قلمه ده اوچ دوت عثمانلى طوبى قالين طونج ناملولرله اوزانمش طوريبور . روسلر بوراده اوچ دوت ساحل طوبى براقشله ، اونلرك ده قامالرخى آملشله . بوتخريبات ، مزارقلر اورناسنده كى مهم تر به لره قدر قشيل ايدلش . بوتربه لردن برى ده كابه اسلطان تر به سى . كابه اسلطان ، ياووزسلطان سليمك والده سيدر . شهزاده سليم ، باباسى وزرا انده بازيجه اولدينى صره لرده ، بواده واليك ايديبوردى . قومنه نوسلك چيچكللى بلده سى ، لطيف سماسى ، يشيل تبه لرى ، صوغوق صو

مسيره سی ، مائی دکزیله یاوزک شاعر روحنده برانجذاب حاصل ایتشدی . اوغلی سلطان سلیمان ده عثمانلی تختنه جالس اولدندن سوکرا والده سی طربزونه کوندومش ، طربزونک نفوسنی تحریر ایتمش ، باطوم سنجاغنی طربزونه الحاق ایلشدی . یاوزک زوجہ سی بوکوزل بلده بی پک سودیکی ایچون اوغلک پادشاهلق زماننده بیله طربزونده عمر سورمه بی ترجیح ایلهمشدی . والده سی کلہار سلطان ، سلیم اولک جلوسندن یدی سنہ اول طربزونده وفات ایتمش ، عمارت جامنک قویو سرولری آلتنه کومولمشدی . اوزرینه یاییلان تریہ سکر ضلعی ظریف برینا . قاپیسنک اوزرینه یازیلان فارسی کتابہ نک صوک باقی شودر :

رحمت دایم بود نازل جوشداز فیض حق
کنت تاریخ وفاتش رحمت دایم برو

ترہ نک دیوارلری ظریف رسملرله ایشلمش . اوست قسمنه برباشدن او بر باشہ قدر ، اللہ لالہ الاہو ... ، یازلمش . ترہ تعمیر اولوندجہ بادانہ لائمش ، نقش چیچکلرک اوزری بوصورتہ قابادلمش . صوک تخریباندن بوتربہ ده متأثر اولمش . ترہ نک بنجرملری ، محراب محلی کاملاً بارچہ لائمش . دیوارلری قورشونلرله دلینمش ، بنجرملرینک تل قفسلری قالدیرلمش . آویزملرک وقندیلارک جیپلاق زنجیرلری ، حزین بر حالہ صارقپور . حتی مزارده بردفینہ صاقلی ظن ایتمشلر ، یاوزک محترم والده سنک مزارینی بیله آلت اوست ایتمکدن کری طورمامشلر . هریر خراب . بوخرابه لر اورتاسنده بدیشہن چنلر آده سنده ، بعضاً دیوار دیبلرندہ ، اوستی باشی تمیز قادینلر جوجوقلریله برابر بیہ جک آرایورلر . آلرندہ ییچاقلر ، اوت طویلايورلر ، غدارینی سوپرونتولر ایچندہ بولمایہ چالیشیورلر . اوزاقدن اختیار بر قادین ، آرقہ سنده بر بونچہ طولوسی اوت ، یوزینی چارشافیلہ اورتمش ، آغیر آغیر ایندور . قادینہ اونی نہ یاپاجغنی صوردم . یاننده اوفاق بر جوجوق واردی . متأثرانہ یوزمه باقدی :

— يیه جکزر ، نیده جکزر .

دیدى ، کوزلری یاشاردى . يك متأردى . روس استیلاسى
انساننده روم وارمى وطنداشلىرىك مظالمندن عادتاً دلخوندى . اونلرك
تجاولزلى ، حقارتلىرى یاننده موسقوف استیلاسى برنعمتدى . لطیف
بر لاز شیوه سیله متأترانه آكلاتدى . روملر وارمیلر طرفندن قاپیلریمی
تکمه لئەمش ، چوققوریمی اولدیرلەمشدى ! هیچ براسلام سواقغه
چیقمازا اولمشدى . برسنه اولکی وطنداشلر روسلردن زیاده موسقوف
اولشلردى .

بر آزاروتەدن ، آیاغنده شالوار ، آق صقاللى بر امامده یانمزە
صوقولدى . قادینک شکایتلرینی اوده اکلە باشلادی . خواجه ، روس
استیلاسى انساننده طربزونده قالمش ، (صیوابودا) یعنی (حریت) ک
اعلاتی کورمش . خواجه یه :

— طربزونده وبا وارمش ، صحیحى ؟

دییه صوردم ، جدیدله جواب ویردى :

— اونى دو قورلر بیلور . بزم علامتمز سرجه قوشیدر . سرجه
قوشى اولورسه خسته لق یوقدر . شیمدی چوق شکر سرجه وار ،
خسته لق ده یوق !

خواجه بی الک چوق متأثر ایدن ، ارمیلر : فى الحقیقه ، بوتون
تخریبات قافاس ارمیلرله اضرورم ، ارزنجمان ووان طرفلرندن
روسیه قاجان ، بالاخره عثمانیلردن انتقام آلق ایچون روس اردوسنه
کوکلی کیرن ارمیلر طرفندن یاییلمش . روس اداره سی ، همان صومک
روایتە کوره ، منظم ایمش . خلق ییه جک وایچه جک تدارکنده
هیچ کوچلک چکمه مش . مسکرات کلیاً ممنوع ایمش . روسلرا هالی بی
بول انشاسنده جالیشدیریور ، بول بول پاره ، آتمک ، شکر و جای
ویریورلر مش . حق ارمیلر طرفندن تسلط واقع اولدقجه شدتله
منع ایدیورلر مش . خلق ، روس اداره سندن هیچ برقالتق کورمه مش .
فقط بالشه ویکلک ظهور ایدنجه ، ایش دیکشمش . روس نفرلری

ضابطلرني ديكلمه مكه باشلامشلا . ايسته اوزمان ارمنيلر ، سربست
قلمشلا . بالشه ويكللك سلوك ايدن روس نغزليله برلكده يغما كرلكه
وبالحاصه توركاره ظلم ايتمكه ، اورتالني تخريب ايتلكه قويلمشلا .
عثمانلي اردوسي يتيشنجه به قدر هر طرفي ياقشلا ، ييقمشلا ، اردونك
ياقلاشد يقي حس ايدر ايتمز الارينه كجن اسلاملي فجييع برصورتده
اولدير مشلا ، اك كوزل بلده لري خرابه زاده چويرمشلا . طر بزون
بو تخريب ايتك قره دكز ساحلنده فجييع برغونه سي . سواقاقرده كورولن
روسجه يازيلر ، اليم براستيلا نك آجيقلي كتابه لري كي طور بيور .

طرزوندە سۈنۈلە بر حيات وار . بلديه ياغچە سىنك جيبلاقلنى قارشىسىندە ، يالگىز بر قهۋە خانە وار . بوراسى خەلق وضا بطورك مەكرى . بر طرفدە خەلق كەندى كەندىلەرىنە حسب حال ايدىيور ، دىكر طرفدە ، اسارتدن قور تولمش بر مجارو آوستريا نغرى قافقاسىيە احوالە دائرە معلومات وىرىيور . قارص اردومىز طرفدن محاصره ايدىلمش . بونلر كورجىلەرلە اردمىلر ك قارصى نە صورتلە مدافە ايتدىكارلىنى ، كەنجە و قرە باغ اھالىسىنك عثمانلى اردوسىنك ورودىنى نە درلو بر صبر سىز قلە بىكە دىكرىنى حرارتلى بر لسانلە آكلانورلر .

طربزون مختلف لسانلره مرکز اولمش. اوراده، تورکجه، روسجه، آلمانجه، ماجارجه مبدولاً سويله نيور. بعضاً سوقاقلرده، ياشنده قوجه برپاق، ياشنده بياض و صاريشين برروس قادي، ايرى برقازاق ضابطنك طولاشدينى كوروليور. بوقازاق ضابطى جساتنه مكافئاً آليقونولمش. بركون ايكي ازمنى توركلردن اوچ درت كشي بي ياقالامش. دكر كنارينه طوغرى كوتورمش. هيسنى ده اولدير مكه تشبث ايمش. قازاق بو حاله طايانامش. توركلرى بر اقالرى سويلش. ديكه مه مش. اولنك ده آتنك ديز كينه صارلمش. قازاق بر ضربه ده ارميلردن برى اولدير مش. آتندن فيرلامش. ايرى وجودى، متين قوللريله اوبرينك ده حقندن گلش و بوضورتله توركلرى قورتارمايه موفق اولمش.

شېمىدى بالشە ويكلك مسئلەسى ياتىشجەيە قدر عثمانلى طورراغندن.
چىقمق ايسە مېورمش .

طىر بولۇندە سفالتدن وخرابىدن بلشقە برشى كورولمېور. جادە لردە،
حقى قابى اوكلرندە، آت اولولرى وار. اوفاق چوققلر، باشلرندە
سوقاقلردە بولونمش روس باباقلرى، آياقلرندە روسلر ك يارى بللرئە
قدر چىقان عبا چىزمەلرى، جايرلردە اوينايورلر، سفالتدن بى خبر،
خراپەلر اورتاسندە اوچورتما اوچوريورلر ...

باطوم، ۱۴ نىسان

صباحە قارشى باطومە طومو بولە چىقدق. ياغمور خفيف
خفيف چىسەليور. هوا مغموم. دە كىزك ساكن سەاسەندە
اوچوشان بولولطر آناطولى ساحلارئىك يوكسك ويشىل تېلرئە
يايىليور. ساحلك منظرەسندە بردنبرە بوبوك برتبدل حاصل اولدى.
ھەر طرف مزروع. طاغلر يوكسك اورمانلرلە مستور. يشىل آغاچلر
آدەسندە توك بياض بنالر كورولمېور. واپورايىلرلە دجكە، معمورە
دلئشئىن وجىچكلى بر بلدەيە ياقلاشېلدىنى حس ايدىليور. اوزاقدن
نظرە ايلك اصابت ايدن بنا، (وايە نىياسابور) ك، باطوم روس كلېسانك،
سياھ وطواضون قەلرى. كلېسانك اوكندە يشىل وصىق آغاچلرلە
بولوار. يان طرفندە روس طرز معماريسندە بنالر واي. منتظم ومكمل،
ظريف بر بلدەيە كلېورز. صوك حريك بو رىكئىن ھدىيەسى
قلملردە ذوق و سرور اوياندىرماق قابل دكل. عثمانلى اردوسنك
اسكى طورراغنى استرداد ائىمەسى، اورالردە روپىن حاكىمىت سىلندىكى،
زوال بولدىغى، مضمحل وېرىشان، مدنيتى ايلە، حرثى ايلە، آبداتىلە،
خارجى قوتلرە مقاومت ايدەميەجك بر بحران ايچندە چىرىندىغى
كورمك، اومولماز بر سعادت. براز اوتەدە، يشىل جايرلردە
حيوانلر ك اوتلادقلرى كورولمېور. باطومك طاغلرى يشىلئىمش. باغلر
وبانچەلر كندىنى كوسترييور. صىق اورمانلقلردە بياض، معطر دمتلر

حائده. اما آغاجلری، تبه لرك ترشه مبللری اوزرنده. صاری جیچك كومه لری، دونوق برهما آلتنده نامشاهی بریشللك نظری دیکلند بریور. شهره یاقلاشیلجقه، بولوارك صولنده کی استحکامك یشیل سبزلری کریسنده. طولی، آرقه سنده منتظم بنالر، ساحلده اسکی برکینك خراب انقاضی کورولور. اوزاقده، (چوروکسو) یولی اوزرنده، سیاه بر تره ن اطرافه بیاض دومانلر صاچور، ظریف صیفه لری ییشنده بر اقرق آغاجلر آره سندن قوشور.

باطوم لیمانه کیرر کیرمر، عثمانی بایراغك بنالر اوزرنده طائفه لاندیغی کوردك. ساحلده، اسکله لرك اوزری، قادی ن، ارکك، روس قیافتنده، باباقلی، لاز قیافتنده اهالی ایله طولو. بر آز اوده، عثمانی عسکری، منتظم صفلر حائده دیزلشلر. موزیقه طانی طانی ترنم ایدیور. بو منظره جدا مهیب. ساحلدن طولر آتیلور، عثمانلرک مواصلق بارلاق بر صورتده آلقیشلانیور. بو طولر، باطومده عثمانی حاکمیتك ایلك نشانه لری. شهر ضبط اولونالی برکون اولش. خلق عثمانی ارکانی کورمك ایچون سوقاقلره دوکولش. اسکله لر، کمرک دایره سی، جاده لر اهالی ایله طولو. منتظم وکنیش سوقاقلرده روس شایقه لی، اوزون صقاللی، سیوری کوزلی، قورمال صاجلی اسلاو سیملری آره سنده، باشلری ایپکلی مندیلرله باغلامش صاریشین، بیاض، ظریف قادینلرده کورولور. اسلام اهالینك هیجانی بالخاصه شایان تماشا. روسلرک لاقیدانه باقیشلری قارشینده اسلاملرک هیجانی، مسرور، بختیار، شن وشاطر بر قوشوشلری و باغیریشلری وارکه، بو بدبخت خلقی سنه لدنبری روس اداره سی آلتنده بر اقص اولق، اولری یانجی اللرده ملی حسلری اظهاردن محروم، روس عرفاتك یوکسلکی قارشینده زبون یاشاتمق تهمتدن طولای روحاً بر عذاب، وجداناً بر اضطراب طوبیماق قابل دکل. سوقاقلر آلقیش صدالیه جینلایور. اللری آچوب ده ایدنلر، مفتخرانه باقیشلرله نظرلری ضابطلریمزدن آیرامانلر،

اوتوموبيللره قوشوب صاريلانلر، تيتړهك، مهيج، كورجى شيوه سيله قاريشيق بر توركه ايله حسلرني باغيره باغيره سويله ينلر بك چوق...

...

باطومده، بركون ايچنده حيات و فعاليت اعاده ايدلش. قادينلر ياواش ياواش سوقاغه چيقيمايه باشلامش. سينه مالر و تياترولر درحال آچيلش. شهر، كويا حرب كورمه مش، طوب سى ايشيتمه مش، باروت قوقوسى طويماش كي. (مارينسكى پروسپه قن) ده (آبوللو) سينه ماسنك اوكنده، باشنده كلينجك كي قرمى اورتو، صاريشين برقيز كلر، مانولبالر، قامليالر، فوله لر، ميموزالر، قرفيللر ساتيور. روس ضابطلرى آرتق آبوللرني طاقشلر. آياقلىرنده طار برپانطالون، بارلاق برچيزمه، آرقه لرنده ايجه وقيصه بر كوملك، بللرنده برقايش، اوموزلرنده ايرى، كنش وبارلاق آبوللر، باشلرنده يشيل، لعل وبياض شابقه لر، كوشه باشلرنده طويلانيورلر. بعضا، آره لرنده، بياض و سياه باباقلر كيمش، آرقه لرنده يرلرده سورونه جك درجه اوزون كوركور، بويل بوسلى، ياقيشيقل، ايرى بيقل، اوزون صقاللى كورجىلر طولاشدقلى كوروليور. قادينلر هنوز كاملا سوقاغه چيقيماش. بعضا ظريف، نفق بويالى كاركي برأوك تول برده لرى، دمير قاباقلرى آرقه سنده صاريشين بر باش، مائى ايى كوز كوروليور. سوقاقلر غلبه لك دكل. مغازه لك برجوغى قابالى. ارميلر و كورجىلر عثمانليره مقاومت ايچون وطنداشلىرى صويمش، مغازه لرى بوشالتمش، برجوغى فرار ايتمش. آچيلان دكانلر (مارينسكى پروسپه قن) ده، (توره سكى بازار) ده كي روم، توك ويرانيلر مغازه لرى. شهر ك غلبه لك ىرى اسلاملك بولندينى محل. صباخلين سياه باباقل ايرانيلر، آذربايجانيلر، صوندرمه لر آتته اوطوردمش، اوكلرنده نخته ماصه لر، كمال اشته ايله چاى ايچيورلر. شهر ك لك ظريف، لك مدنى، لك كوزل و لك مستنا موقعى، روس عرفانك يوكسلكلى، روس صنعتك نفيس اثرلرني كوسترن جاده لر و محله لر هب ايصسز. چاقل دوشه لى كنش

جاده لرك منتظم يايا قالدیرملرنده، ییشیل پالمیه لرك ایجه دالیری اوکنده،
اشنده قرمنی اییکلی برمندیل، آرقه سنده بیاض بربلوز، قیسه
اتکلی، نارین باجاقلی بر روس قادینی متالمانه دوشونیور. کلیسانک
اوکنده، بر روس پوپ ایکی به بولونمش صاریشین صاجلری، اسلاو
سیمایی، بوینده بر صلیب، متأثر برسیما ایله عثمانلی عسکرلرینی سیر
ایدیبور. مع مافیله غیر مسلم اهلینک وضابطلرک عثمانلی استیلا سندن،
قلبا دکلسه بیله، حیاتلرینی قورتارمق نقطه نظرندن ممنون اولدقلرینه
شبهه یوق. بوزوالیلر نلر کورمه مشلر، نلر چکمه مشلر: بالشه و بکلر
اهالی بی صویارلر، ضابطلره حقارت ایدرلر مش. اک بویوک رتبه لی بر ضابطک
بیله آراهه ایله سواقندن کچمه سی غیر قابلش. در حال بر نفر آراهه سی
طوردیرر، حقارتله ایندیرر، تمیز بر تحقیر ایتدکدن صوکر، آراهه یه
کندی قورولور، مساوات دستورلرینی بوسورتله تطبیقه قالدیشیر مش.
سلسله مراتب، اطاعت، قانون، نظام، مرحمت، انصاف، هیچ برشی
قلنامش. بر نفر، کندیسندن جزا کوردیکی بر آمردن انتظام آلمق
ایچون باشه آرقداشلرینی طولار، ضابطک اوطوردینی آپارمانه
کیدر مش. ضابطی آشاغی جاغیرلر، استنطاق ایدرلر، صوکر برده
حکم هیئت تشکیل ایدرلر مش. نفرلردن مرکب بو هیئتدن بری کمال
جدیتله قرارینی ویرر:

— اولدیرملم!

اوبری براز منصف طاورانیر:

— مخیر؛ اولدیرمیهلم. قوللارینی کسه نه.

اوبری:

— خبر. بویله یامایام، دوکلم.

دیر. حکم قطعیت کسب ایدنجه قدر زواللی ضابط جاعل نفرلر
اوکنده، صارارمش بکیزی، غیض وحدت ایچنده برهیجان قلیله
بکلر، اک صوک ویریلن حکمه بدبختانه انقیاد ایدر مش. شیمدی خلق
بوفلا کتلردن قورتولمش. عثمانلی اشغالی امین، صاحبور، منتظم،

متواضع و سسيز. هيچ بردكان يغمما ايدهلمش. هيچ برجام قيرلماش. هيچ كيمسه تجاوزده اوغرامامش. روس ضابطلري فرينخ و ساكن ، سواققلرده طولاشيورلر. آلبش و يریش چار چابق باشلامش. ابرانيل غالى فيئاتلرله عثمانلى دينداشلىرينه چاي و سائره ساتيورلر ، مسلم قارداشلىرىنك باطوم پياسه سنه و قوفسزاقلردن استفاده يه شتاب ايدييورلر ...

...

باطوم، امنالسز، ظريف، تميز، سويلى و جاذب بر بلده. روس عرفانى بلده يي بوتون قوت و نفوذيله باشقه برشكه قويوش. غوغوللرك، لرمانطوفلرك، پوشكينلرك ، تالستويلرك ، دوستويه و سكيلرك روس روخنده ياشاندقلرى تاثيرلر باطومدهده كنديني كوسترييور . بنالر، كليسالر، جاده لر، اولر، قياقلر، متاعلر، مغازه لر هب روس. اسلاملردن بيله روس عرفانه ياقلاشانلر فكرا ، حسا بوكسلمشلر ، حياتى دهها حقيقى بر صورتده آ كلامشلر ، قياقلرينى دوزلهتمشلر ، حق مليت محبتنى بو عرفان و بو نفوذ سايه سنده دهها كوزل آ كلامشلر . ماه نور خانم ، بو حقيقتك قادينلىق عالمده كوردولن بر مثالى .

ماه نور خانم، اوزون بويلى، قاره كوزلى، جدى بر توروك خانمى. باطوم هلال احمر خسته خانه سنده زوجى دو قنور محمود بلكه برابر چالشيور. قيزى ليلا، باشنده ويشنه چوروكى بر اورتو ، سورمه لى كوزلرى، اينجه و نارين سيايله شرق حسنگك جاذب بر مينياتورى . ماه نور خانم شهرك عسكرلر يمز طرفدن ناصلى طوبه طوتولديغنى صورديغ زمان شو جوانى وپردى :

— هيمز قورخندق . آخر زمانده عثمانلىك شهرى آلاچغنى آ كلاينجه، آرتق هيچ قورخومز قالمادى . عثمانلىك كوللاسى هب نيرنكينه دوشيردى .

صوكرا، اطرافنده، بياض انوابلرى، اويناق طورلرى ، متبسم باقىقلريله طوران ، عثمانلى ضابطلرينى حيرتله تماشا ايدن صاريشين

ومائی کوزلی روس قیزلرینی، یشیل آغاجلر، منتظم دفتهلر آره سنده
طولاشان قازاق ضابطلرینی الیه اشارت ایدرک :
— بونلرک طوبی ایسه برشی یابامیردی ، وای بونلرک باشنه .

... .

باطومك الك كوزل یری، روس صنعتك مزهر، معطر، رنگین
بدیعہ سی، بولوار . بارقده بولواردن آشانی دکل . فقط قره دیکرک
ترشه رنگنده، آجیق مائیلکلری قارشیننده، ساحله موازی یاپیلان
بولوار، باطوم عشق و ذوقك تلاقیکاهی . الك صمیمی اعترافلر
بوراده اولور، یورولان دماغلر بوراده دیکله نیر، چاربان قیلر بوراده
سکون بولور . بولوار، اوج درت صره آغاجلر، دفته و ماضیدن
چیتلر، میموزالر، آفریقا کافوریلری، یوکسک چنارلر، آقاسیالرو پالمه لرله
مزین . دفته و ماضی چیتلرک اوزون و یشیل غاله رییسی چیچکلری
دالریله یکدیگری در آغوش ایدن آغاجلرله اورتولو . بوراسی
آغاجلردن وجوده کتیرلش بر عشق معبدی، روحه حضور و سکون
ویرن برکستان . موزلرک کنیش و آجیق یشیل یاپراقلری یاغمورلرک
شینملری آلتنده پارلار . کافوریلرک بارلاق دالری اطرافه لطیف
قو قولر صاچار . میموزالرک صاری چیچکلری کوزلری شلندیرر .
بوراسی، کل قوروسی رنگنده مانولیلر، کلر و قرغیلرله مزین
بریر . بعضاً پالمه لرک کنیش یاپراقلری آرقه سنده غروب ایدن
کونش، دیکرک مائیلکلرنده پنه عکسلر براقیر، اوزمان روح طادنا
برنيس و یا بر آفریقا منظره سی قارشیننده سرمست اولور .

یاغمورلی بر کون . بولوار ایصسر . یشیلکلر آره سنده
طولاشیورم . دیکر، ساکن طالعہ لرله دیکله نیور . دالاردن
دامله دامله یاغمورلر، قوملر اوزرینه دوکولور . اوزاقدن، آغاجلر
آره سندن، بردنبره کنج، نارین، صاریشین، باشی آجیق، ده قولته
برقادرین میدانه جیقدی . قوشه قوشه قومسالرله طوغور کیندی .
آرقه سندن ده ایکی کشتی، اللرنده برکورک، قوشیورلر، قادینی تمقیب

ایدیورلر . غیج بر منظره ! قادین ده کیزه طوغور قوشیور ،
 انخار ایتک ایسته یور . برکت ویرسین ، موفق اولامادی . ایی
 کشینک قوللری آره سنده ، یتا بانه قیور انمايه باشلادی . بلکه جدی
 صورتده حیانه قصد ایده جکدی . یالکز دقت ایتدم، ایی کنجک
 قوللرینه یاسلامش، صاجلری بریشان ، کوزلری قیزارمش ، کویا
 کیتمک ایسته میورمش کبی آغیر آغیر ایلریلیور ، صاجلرینک آلتندن
 خفیف خفیف تبسم ایدیوردی .

روس لر عشق لریله ، ایشلریله ، عبادت لریله مشغول لر . (وایه نذیاسا یور)
 آغیر و مدید جان صدالریله باطوم افقرلنده اسکی روس حیانتک
 ماتمی اعلان ایدیور . کلیسادن انجه ، رقیق، آهنگدار سسلر کلپور .
 طار بر قاپیدن یوقاریه جیقدیم . حواریونک صنعتکارانه رسملری
 آلتنده اوزون صاقلالی، بزمرده قیافت برزوس، اوچ درت کنج ،
 بیاض، کوربه قیزی اطرافه آلمش، آندک کان، آهسته آهسته چالیور .
 قیزلر، اوکلرنده بر نوطه ، آغز لری یاورو قوشلر کبی آچیلورلر ،
 آیاقده طور مشلر ، طانی و بلوری بر صدا یله دعا او قویورلر .
 طیشاریده اوتوموبیل سسلری ایشیدیلیر . بر تورک نفری ، آندک
 سلاح، روس قافقاس باتقه سنک محنتم بناسی اوکنده نوبت بکلپور...

آرداسه ، ۲۵ نیشان

باطومدن آیرلق ، قلبه اتم بر اقامق قابل دکل . بو مفارقت،
 سویلن بر وجوددن آیرلق قدرالیم . فقط باطومه تکرار قاووشمق
 امیدیمز بوسبتون محو اولمادی . باطومدن طریزونه ، اورادن ارزنجان،
 ارضروم ، قارص ، اردهان ، آرتوین یولیه عثمانلی وطنک خراب
 و بریشان بلده لرندن، اسکی طور اقلرک صاری جیچکلی یشیل اووالرندن،
 عثمانلی حاستک تاریخی مرکز لرندن ، اوز دیمیر اوغولرینک ، لالا
 مصطفی پاشارک ، فرهاد پاشارک عثمانلی سلطنتی عصر لرجه ادام
 ایتدکلری قلمه لر اوکنندن کچه جک ، تکرار باطومه دونه جکیز .

شو حالده باطومده اجتماعى حياتى ، روس ھرفانئك نە تاثيرلر اجرا
 ابتدئكى تدقيق ايتك ايچون كئيش بر زمان موجود ديك . طربزونە
 دونديكمز زمان كوردوليورگە ، بركون اول كورديكمز رفاه وسادات
 بلده سيلە شمدي كورديكمز فقر و سفالت شھرى آرە سئندە بويوك بر
 فرق وار . طربزونك ماضيئى باطومك حاليلە مقايىسە ، قلبدە آجى
 برئائر حصولە كئيريور . طربزون ، بر زمانلرمدى بر ايمراطورلئك
 مراكئيدى . آفاطولئك براوجندە استانبول ، او بر اوچندە طربزون ،
 قھرمان فائحك ظفر بوللرينە ركئز ابتدئكى جيچكئر و كلرلە مزىن ايكي
 ظريف آبدە ايدى . حكيم سئانلر طربزونئدە ، ياووز سلطان سليمك پىزانى
 سولرلى ايچئدە كى عئتم و مئطئن سرائئدە ادبى مجلسلر عقد ايدركن ،
 روسيەدە مدھش بر چار روس قومى وحشتدن قورتارمايە چاليشيوردى .
 قرە دكئزدە تھاجات ايچون ياووزك حضورينە سفيرلر كوندەرن ، نياز-
 مندانه نامەلر قديم ايدن چارلرئك تئبھلرى ، شمدي عثمانليئك دوت
 عصرلق فتوحات ساحەلرينى چيكنە مشلر ، معظم بر بلدە بى خرابەيە
 چوير مشلر ، ياووزك محترم آفانئك بيلە مزارينى خلك ايلە يكسان
 ايتمشلر ! اوخ ! بو طائايئلماز ، اونوتولماز ، اونولماز بر يارە .
 طربزونئدن چيقدىقمز حالە آلآن مدھش بر استيلائك اقتاضى
 كوردوليور . يول كنارلرئندە قامشئدن چاديرلر ، آرابە پارچەلرى ،
 بوش فئشئك قووانلرى ، آت قافالرى ، مدھش بر فيل كئى يولك
 اوزرينە دويرلش يول ماكنەلرى قلبە الم ويريور . بو ملالى بر
 درجەيە قدر تسكين ايدن برشى وارسە ، طبيئتك كوزللى . دكرمن درە
 واديسى جدآ لطيف . يئشل اوتلر ، صارى جيچكئر آرە سئندە قورباغەلرئك
 كسكين آوازي ايشيديليور . ايكي طرف قايالرە محاط . يھار ھر طرفى
 يئشيلانديرمش . ديكلمەش ، اكلمەش ھيچ برىر يوق .
 قئدق آغاچلرينك كورپە يئشللئلرى ، ھنوز طومور جو قلائان چاليلر
 آرە سئندن درەئك چاغيتئيسى قلبك ملالنى اولسون سيليور . يول
 كئسانئدە كى كوبلر كاملاً باقلمش . اوزاقلردە قارە چاملرئك بياض

ولوندى كوكدم نرى آلتنده چيلاق و سياه نجرم ليله اولر كورولبور.
روسلر بو اولرك جاملرينه وارنجيه قدر كوتورمشلر .

بوتون وادى ، مئريزونليرك سعيته و وعايقه بارلاق بر نيشانه .
قالازم چايان ، چاغلايان ، آقان ، كوپوردم درمك اولتدم ، انسان
طوراميه جق درجده ديك ميللرده ، قادين ، چواق ، چوجق ، عربان
وبريشان ، الارنده بللر ، موزون حركتلرله تارالارنى بلله يورلر .
بو چالیشان ، اتمكى طور اقدن چيقاران ، اولادلارنى ممرز وطنك
مدافه سى ايچون حدودلره كوندرن خلق ، كورسه كز ، نه بريشان !
آياقلا چيلاق ، انوابلر ليله ليله ، يوزلر يانمش ، الار انسان الى اولمقدن
چيقمىش . كوكس ، باغير آجيق ، قارندر آچ ، متصل ، متصل چاليشيورلر .
تارالارده كنج ودينج هنج بر ارلك يوق . بومدهش استيلادن صوكر
خراب قولبه ليله دون بد بخت كويلولر بيله آغارمىش صاققارى ،
بو كولمش وجودلريله حفيدلرينك جانلر و قانسز وجودلرنى اوموزلرينه
آلمشله ، كوبا ياشامق ، مسعود اولمق ايچون يوردلرينه دونيورلر . بعضاً
يول كنارلارنده كى يانغين يرلرنده ، فلاكتمن قورتولان ديوارلر اوزريره
يى كرستلردن چايلر قوران كويلولر كورولبور .

روسلر ، بو خرابه لر اورتاسنده ، جوبزلكه قدر منظم برده قويدن
يايمشله . خطك كچديكى كوپرولر غايت منظم . درم ، كوپرولر آلتنده
كوپوكلر صاجبور ، چاغلايه چاغلايه آقيور . يول كيتدكجه يوكسه ليور ،
چاغبلىق كيتدكجه اوزاقلاشيور . يولاك كنسارنى بياض و افلاطون
منكشله ، قره باشلر ، صارى قير چچكلريله طولو . هوا دائما بولوطلى .
كوشك فياض ضياى بردرلو كندىنى كوسترمك ايسته ميور . آشاغبد ،
كوپوكلر صاجان ، دائما چاغلايان و اوغولدايان بر درم . قارشيدم
ياما جلرينه قاره جاملر طيرمانان يوكسك طاغلر . صوكرامديد بر
سكوت . بو سكوتنى آنجق چالبلره كيزلشمش بر قوشك آره صره
كوكلرى شئلديرن تيز و طاتلى صداسى اخلال ايدييور . جوبزلك
خراب . بوتون كوى يانغين برندن باشقه برشى دكل .

جوزلكدن خمس كوينه قدر يك چوق روم كويلرى وار .
 قسم اعظمى خراب ايدلمهش . كويلور تارلارنده چاليشيورلر .
 كليسالرينك قابيلرى صيم صبقى كايدهلش . اكثريسي طاشدن ، اوراق
 بر فني ايله بر ايكي پنجره يي ايتوا ايدن كليسالر اسكى پيزانس حياتي
 خاطر لاتيور . بو كوزل و فياض طور اقلرده ، خلق آج وسفيل ...

...

هوا بر درلو دوزمه ميور . كيم بيابر كوش اولسه ، بو دره لر ،
 بو واديلر ، بو كوربه فندق آغاچلرى كوشك بارلاق ضيالري آلتنده
 نه كوزل كورونه جك : فقط ياغمور ، حق طولو ، بر درلو اكسيك
 اوليور . بول يوكسلدكجه صوغوق آرتيور . خمس كوينه كلديكمز
 زمان مدھش برياغور باشلادي ، صباحلره قدر سوردى . بولوطدن
 و دو ماندين هيچ بر طرف كوروليور . آرده صيرده دومان صيريليور ،
 سياه چاملك يوكسك انداملرى كورونيور . زيفانه كشيپ بردومان
 چوكش . بولوطلرايچنده ايلريليور . اوزاقده ، اوزون بر مسافه بيله
 كورمك قابيل دكل . متصل ياغمورلر ، صولر ، چامورلر ايچنده
 يوكسه ليورز . بمضاً بولوط ، بر دومان كبي صيريليور ، اوزمان
 بولاك صول طرفنده كسيلمش ، يارلمش ، همان بيقيلاچقمش كبي
 قابه قورقو ورن قابلر اوزرندن ، شبنملر ايچنده طاغ منكشه لري ،
 صولده چاملره طولو يشيل وقارنلق بر اوچوروم كورونيور . بو
 اوچورومك بر آز ايلريسنه باقيلديني زمان ، يشيل چاملر آرقه سنده
 كويا سيسدن مركب مانمى بر ده كيز وار . بر آز صوكرا شدتلي
 بر قار باشلايور ، آلاز اوشويور ، دماغ بو لطيف منظره دن اوشويه
 اوشويه مستفيد اولمايه چاليشيور . زيفانه بر شعر . يشيلاكدن ،
 چاملقدن ، جايغيتيدن مركب بر لوحه . سبسلرك ايچندن ، چاملك
 يشيل دريندكلرندن طانني بر اوغولتو كليور . اسپينوزلرك بلبل كبي
 اوتوشلري سبسلر آره سندن ايشيديليور . نظر هيچ بر كوزلاكه
 نفوذ ايدميور . كويا كجديكمز ساعت ، زيفانه عشق بر يلرينك ذوق

و طرب زمانیدی . اورمانلرک ترانه داریشیلاسلکری اوستنه سیدلردن ،
بولوطلردن بربرده چکمشلر ، بو جنت باغچه سنک یشیل چاغلا یانلری ،
قوشلرینک ترنملری ، چیچکلرینک ربیی رنگلری قارشیسنده ذوق
و صفا ایدیورلر . ایچریده بر آهنگ وار . بز بو آهنگی طیشاریدن
بر یابانچی کبی دیکله یورز . بمضاً کونش بر پروژه کتور کبی ، صول
طرفده کی صاری یایلا چیچکلرینک ایصلاق یابراقلری اوزرندن
اوچورومک سیدلرینه طوغرو ضیالر صاچبور . او زمان ، قیصه
بر آن ایچنده ، یشیل ، زمر دکبی یشیل بر درینلک ، قویو یشیل چاملر ،
آجیق یشیل فیلزلر ، ترشه رنگنده ، بیاض کوبوکلودره لر ، صاری ،
افلاطون و بیاض چیچکلر کورولیور . نظر بو جاذب کوزلرک
طوبعمادن ، روح بو طبیعی حسنلر قارشیسنده بر شعر و خیال دیکلنمهدن
کونشک ضیاسی بر دنبره کسلیبور ، یاغمور باشلابور ، قار یاغمور ،
چاملر ، آغاچلر هر شی غائب اولیور . منمادیاً یوکسه لیورز .
هیچ بر قارلی تبه کورولیور . بر زمان اولدی که ، بو ذوق و شادی
مخمسنک اوستنده جاذب و طاتلی ایبی مائی کوز کوروندی . بو ،
عشق لذائذینی کورمش ، صاری ، آلتون کبی صاری صاچلرینی
اوموزلرینه دوکش . باشنده بیاض بر تول ، حسنک بوتون جاذبه لرینه مالک
برقادرین کیدی . آشاغیده قوشلرک ترنملرینی ، دره لرک چاغلیتیسق
ذوق و شادی آهنگی براقش ، سیدلرک فوقدن بزى کوزه تلیور .
دقت ایتمدم : قارلی بر طاعلک کنارندن مائی بر سما پارچه سی
میدانه چیمش ، اوزرینه بیاض بر بولوط چوکش . آرتق زیغانه نک
تپه سنه طوغرو یاقلاش یورز . بر زمانلر صوغوق صوی ، قلبک
حرارتلرینی سوندیرن چشمه سیله مشهور اولان بوتیه ، شیمدی خراب
اردوگاه مالز مه سندن ، کریه چامورلردن ، انقاضدن و کوبره لردن
باشقه بر شینی احتوا ایتمیور .

زیغانه ده یول کنیشه تلش . چاملردن بر چوغی تلغراف دیره کی ،
ده قوویل طراوه رسی ایچون کسيلمش . کچی جیقامیه جق درجه ده

يوكسك تپه لردن يونسولوب براقلامش چاملر صيرت لرده كومه كومه يانيور .
بوللارده روسلر ك يابدقلى كرسسته قابريقه لرينه ، خراب يول
ماكنه لرينه تصادف اولونيور . بو اعمار آرزوسنه مقابل ، خراب
ايدله مشرده هيچ ب مسلمان كوبي يوق . بوللارده و كويلرده هيچ
بر آدم كورولميور . زيانه دن اينلجكه ، قارلى طاعغر وتپه لر آره سنده
قافله قافله قايىلده تصادف اولونيور . زيانه خانلى بوم بوش .
فقير ب قاج كنچ ، اولردن برينه صيفه شلر ، بولجىلره روسلردن
قله چايلرى پيشيرسيورلر ، بش اون پاره قازانيورلر . برآز اونه ده ،
روس رمنلر كى كوروليور . ايجلرندن برينه روس اداره سى هنگامنده
ماصل ياشادقلىرى صورده . شو جوابى ويردى :

— ايدى ، اوروس بزم ناخبردى ، فقط يوره كيمز قورخوده
ايدى . شيمدى قورخو يوق ، اما آجلىق كوتو .

...

بول دونه دونه اينور . بوتون كويلر خراب . خلق وطنلرينى ،
اولرى ، آنا اوجاقلرى راقتلر ، كيم بيابر نرم لره كيتلر ، نرم لرده
اولشلر : بو كوزل آنا طولى بولميدى ؟ ب زمانلر بو اوجاقلردن ده
دومانلر توتر ، بو اوواللرده سورولر اوتلار ، بو اولرده ده مسعود
عائله لر قناعتله ، فقط ساداتله ياشارلردى . شيمدى هر كوشه بر مزاره
هر بر بر خرابه ناز .

آرداسه يه كلديكمز زمان ، خرابه دن باشقه برشى كوروليوردى .
اورتاقى قراردى . كوشلر ، غروبىلر ، طونوق و صوغوق بر
آقشام . روسلر ك تحريباتندن ، ارميلر ك مظلومدن قله دهشت كليور .
انسان بر قار دبره كى كورسه دار آغاجى طن ايدىيور . آرداسه
خراب . جامه ك ايچى ، مزارلق كاملا بريشان . جامه له مدرسه آخوره
تحويل ايدلمش . مزارلق بر قسمنه قهوه خانه بايلمش . سواقاقلر
فشنك قووانلريله طولو . بوراده روس اداره سى هنگامنده ياشايان
حسن بابا شهر ك بوتون مناقبه واقف . حسن بابا نك روايتنه كوره

آرداسه اسکیدن جنبشلی بر یرمش . دوگونلر یاییلیر ، ذوقلر ایدیلیر ،
تورکولر سویله یرمش . کویک دایقانلیلری بعضاً جوشارلر :

آغا بی وورورسون
فیژ اولارک وورورسون
بن نره به کیدرسه
ینه بی بوله وورسون

ای دره لر دهر
نهر ییلورم نهر
منک دکادوریم
تورکده کی مملر

تورکوسنک شن و سافراق نغمه لر به اوینارلر مش . شیمدی ، بو
نغمه لرک حزین بر خاطره سی بیله قانناماش . روسلر بوراده پک چوق
انسان اولدیرمشلر . اردومزک قاق تبه مظفرتی آرداسه ده روسلری
جیلدیرتمش . بر چوق اهل اسلام ، روملرک تشویق بوزندن جاسوسقله اتهام
ایدیلرک ناحق بره ایدیرلمش . روملردن به ضیلری روسلره حبسی جاسوساق
ایتمشلر ، کندیلرینی موسقوف اداره سی آلتنده ابدیاً یاشایه - حق صاعمشلر .
روس بالشه ویکلکی اسلاملرک فلاکتی بر قات دها آرتدیرمش .
حسن بابا دیورکه :

— روسلرک حریت بایراملری تحفدی . سوقاقلر او روس
قاریلرله طویلیدی . بویونلرنده کی جانطملره قورده لار طولدیرمشلر ،
هر کسه طاقیورلر ، باره طویلا یورلردی . بر قاری بکاده کلدی .
تورکجه بیلیوردی . قورده لانی طامق ایستدی . آمادام :

— دولتمز بزه حریتی چوخدن ویردی ، ماداما . ایوالله . بزه
آرتق ازومی یوق . دیدم . قارینک یاننده کی عسکر : نه دیور ؟
دییه صوردی . اوده موسقوخه آکلاندی . ایکسی ده کولوشه کولوشه
یانندن ایرلدیلر . بوراده ضابطلر هب قاریلرله کتزلرلردی . بیامم ،
بویانلرنده کی قاریلر کندی عورتلریمی ، یوقسه امانمی ؟ اما حریتدن

صوگرا ضابطلرکده نشه سی قاجدی. نفرلر، جنراللرک بيله نشانلریخی
 سوکدیلر. افندی، برکورسه ایدیگز، هر آقشام قازاقلر شودرهنک
 کنارینه طوبالانیرلر، برتهوی به تورکی چاغیرلر، اوینارلردی.
 باقدم، دره، منتظم برکوبرو آلتندن چاغیل چاغیل آقیور.
 آرداسه ده، ایکی صره دکانلرک اوکی آرابه لره طولو. آرابه لردن بری،
 کیم بیلیر هانکی طابور دو قورینک اشیا سنی طاشیور. ایچنده برانسان
 کله سی، صیریش دیشلریله، آرابه ده کیتمکدن محظوظ، عادنا کویور.
 اورتالقی قارارییور. آرداسه نک آرقه سندن یوکسک بر قایا،
 تیه سنده طاشدن ایشانمش کی ظریف، ایجه بر دیوار، رومالیلردن
 قاله بر قاله نک قیمتدار خرابه سی وار. کویایلر، بو قلعده قرال
 قیزینک او طوردیغی سویلیورلر. صاغده، یوکسک بر طاغک بوکرنده،
 صاری قایالر آرداسه ده، ایجه بر یول قوردون کی طاعی چوبرییور.
 دکانلر آرداسه ده کی یول مهاجر آرابه لریله طولو. آقشام. قاراکلق
 کیتدکجه آرتیور، اوزاق بایلردن آرابه سسلری کلیور.

ارزنجان، ۲۹ نیان

آرداسه دن ارزنجانده قدر یول غایت مزعج. قایالقی بوغازلر،
 چوراق طاغلر، چیلایق اووالر، چامور، قار، صوغوق، بریولجی
 ایچون اک جان صیقیجی مشکلات کویا هب بو منطقه یه طوبالانمش.
 طاغلر کچیلکله قیور، یوللر کیتدکجه اوزایور، روحه مالل ویریور.
 قلمزده ارزنجانده بر آن اول قاوشه ق آرزوسی وار. فقط
 نه ممکن! شمیدی یول دونه جک، شمیدی کوزل بر منظره میدانه
 چیقاجق، شمیدی بوتون بو مشکلات نهایت ایره جک ظن ایدیلیور،
 فقط یکی بر طاغ، یکی بر اووا بوتون امیدلری قیریور.

بو طاغلر صره طاغلر

صله ده یایم آغلر

دیین سودا زده، بیلسه کز، نه قدر حقلی ایمش...

آرداسه دن ارزنجانه كیدن بول اوزرنده الك كوزل ، روحه تسلى ویرن بر ، كوموشخانه . كوموشخانهك باغلری ، باغچهلری الما ، زردالی وجويز آغاجلریله طولو باغچهلر طار بروادیده . بول ، وادینك كنارندن كچور . يولك اطرافى تك توك اولرله عطا . چيچكلى آغاجلر ، مبدول چاپرلر ، كوش ياپراقلى سو كودلر آلتندن ، دره مدید بر چاغلیق ایله متصل آقور . روسلر الك كوزل میوه باغچهلری خراب ایتشلر . سو كودلرک ، جويزلرک ، قیمتدار میوه آغاجلریك كسیلهش كوكلى ، كنیش و بیاض مقاملری اولدی رملش بر انسان کی برلرده دوریور ، باغچه سدلریك طاشلری بیقاش ، یوله دو كوكل ایچون كومه كوه قیردی رملش . كوموشخانهك چارشیمی ، جامی ، میدان بو خرابیدن ناصاسه قورتولش . تکیه كوی كاملا خراب . جوارنده کی ممدن صوبی طوبراقلری نورنجی رنگلره بویایارق متادیاً قابنايور . فقط كوكورنى بك جوق اولدینی ایچون ایچیمی لذیذ دكل .

(پیر احمد) دن حرکت ایتدیكیز كون شدتی بر قار اورتالی بيم بیاض ایتدی . بولرده چامورلردن كچلميور . كوسه طاشك چاملری بيم بیاض . يورومك غیر قابل . هر طرف یكدیق . هیچ بر كوی كورولميور . هیچ برده ، جاغلیتسیله ، هیچ بر آغاج ، چيچكلریله نظری متلی ایدميور . (كوسلر) خراب ، چلاق ، صوغوق ، قسوتلی ، كنیش بر اووا اورتاسنده ، سوسلر بر كوی . جوارنده کی لذیذ صوبندن باشقه لطیف هیچ بر شدتی یوق . سواقلرنده كومه لره سرچلر اویناشيور ، اوچوشيور . كویكلر دیوار دیبلرنده اوویور . روسلر بوراده برارزاق انباری تأسیس ایتشلر . كویك الك ظریف بناسی محمد آفانك اوی . بوزاسی عادنا بر كوشك . روسلرک همان هر كویده بر اقدقلری جسم صاچ صوبالر بوراده یوق . اوطهك صوبالری روس طرژنده ، برلی شومینه لر کی طاوانی و دیوارلری غایت مزین ، دیوارلرده كلمه توحید ، زرملی ، ساعت ، كشمكول و چيچك رسلری كورولميور .

هوا غایت صوغوق. هر طرفده آخلق حکم-سوریور. بوزنکین آناطولی
هبیج بختیار اولامه جقمی ؟

...

(کوسه لر) دن (کون بانیر) . قدر قار و یاغور آلئنده ایلرله دك.
صوغوقدن زباده بوللر و چامورلر اعصابه طوقونیور . (کون بانیر) .
کالدیکمز زمان ، کندیمیزی عادنا چامورلرله محاط کوردك . فقط ارنجانه
قدر دها اوزون بر مسافه وار . قارشیمزده کی طاعنلر بم بیراض . بو
طاعنلرک بیراض تپه لری آره سنده ، اوفاق و سیوری بر طاعن کور و ایوردکه ،
ایشته سیکور بوراسی . کویلولر ، قازک آزلغندن بحث اییدیورلر .
فقط بارکیرلر يك بورغون . چامورلر فضلایسه ، کیجه طاعن باشلارنده
قالق ، قوردرلرله پنجه لشمک احتمالی وار . بر کون اولده یولده ، بر
قاج کیمشی پارچه لاشمش دییه لرلر .

سایکوره طاعنلر و یوله چیقدیغمز زمان ، اوکله ایدی . طاعنک
آنکینه قدر ، چامورلی یوللاردن ، صوغوق اووالردن کلمشدك .
بو اووالرده آرابه لرک یورومه سی ده امکانشیز . تنک لکلر چامورلرله
سایلانیر ، حیوانلر بر قاج آدیغده طورمایه مجبور اولیور . یورومانی
ترجیح ایتمشدك . فقط بو طاعن ، یورویه رک ناصیل آشیلا بیلیر ؟
ذاتاً آقشام اولیور . سیکورده یاقاق و بارینا جق هبیج بریر یوق .
یوکسکلکی ایکی بیک مترمه یاقین . او قدر صرب و دیک که ، آرابه لرک
کجه سی ایچون رامپه لر یاییلمش . قارلر ایچنده ، سمانک مائیلکلرینه
قاریشان درومسه باقدیغمز زمان ، قوه معنویه مزك قیرلایفی حس
اییدیورلر . باجاقلریغزده ذاتاً درمان قالمادی . آرابه لر کریده .
اونلرک طاعنی چیقما سی ، او آقشام قابل دکل . ارنجانه یورویه
یورویه کیتمه که مجبورلر . فقط بر رامپه یی بیلر . کوچ جیقورلر .
آیاقلریغز صوا ایچنده . هر رامپه یی چیقدیغمز زمان ، اوچورومه
دوشمه مک ایچون دیوارلرینه طوتونیور ، بی تاب و بی بحال ، قارلر
اوزوبنه چوکیورلر . صوکر ، دیکر رامپه یی چیقماق ایچون دوشو .

نيور ، مدید قلب چارپیتیلری ایچنده بی تانانه قافیور ، آیاقلریمز قایارق ، نفس نفسہ چقیوروز . کونش قارلر اوزرینه یالدىز سرپه رک بايور . هر طرف سسسز . نه دره لرک جاغلیتسی ، نه قوشلرک جویلتسی ، هیچ بر سس ایشیدلمور . اورتالق قارایيور . دها تپه نك یاریسنه کله دک . بویوک فلاکت . هر طرف قاز ، اوچوروم اولوم و ایصسزلق . بر قاچ آدیم ایلریده ، بر کیك ، قارلر اوزرندن کچوب کیتمش . ایکی صره ایز ، هر وپ ایدن کونشہ طوغرو اوزانوب غائب اولویور . آغیر آغیر ، قارلر ایچنده طیرمایوروز . تپه یه کادیکمز زمان ، اورتالق قازاردی . صیره طاغلرک بیاضلقلرندن باشقه برشی کورولمور . وجودیمز بیتاب . فقط یینه یورومکه ، یته ارزنجانه قدر کیتمه کچوروز . صوغوق کیتدکجه آرتیور . کبجه . سرت برروزکار اسبور . سدیکور دی اینمک ، چیمق قدر کوچ دکل . فقط بو سفر ، قاراناقده اوچوروملره یووارلانمق تهلکهمی وار .

برکت ویرسین آیک طاتلی ضیالری بزی بوفلا کتندن ده قورتاردی . مرمرده سیمین بازیاتیلر ، آطه نك قارانلق چاملرندن بر نور التاعلر ، کوزل استانبولک لطیف سماسنده نورلر پیدا ایدن قر ، بوراده کی قارلی طاغلر ، صارپ قایالر ، مخوف اوچوروملرده ده بد بخت یولجیلره خلاصکار بر مشعل وظیفه سی کورویور . امدادیمزه اوندن باشقه کان اولمادی...

...

ارزنجان طوغرو اینیوروز . کبجه یاریسنی کچور . ایندکجه ، اوفاق اوفاق طاغلر طولاشیلور ، یارلر آتالانیور ، کوپرولر کچیلور . بو ارزنجان نه قاوشولماز ، نه کورونمز ، نه ایریشلمز بر یرمهش ! ساعتلرجه ایندیکمز ، تترمه تترمه یورودیکمز حالدہ الآن ارزنجانی کورده میوروز . نهایت اوزاقده ، قارانقلر ایچنده بر ایشیق کوروندی . وادینک منظره سی جداً لطیف . هر طرفی مائی برسیدس ایچنده . بردنبره ، اوزون وبارلاق بر صوصفحه سی مائیلکلر اده سنده

يارلادی. بوتون زحمتلری ومشتقلری در حال اونوتدق. برقاج ساعت اولکی فلاکت منظره سی آنسزین دکیشدی. فرات ، سویملی ، وفاکار سیماسیله تبسم ایدیور ، کویا بزی قارشیلایوردی .

آرلق ارزنجانه گلشده . صاعغزده ، چوقور بروادی ایچنده ، قیشله لر کوروایور . صوکره یول براوایه ایدیور ، منتظم ، دوز بر زمیندن ، کسيلمش قاواقلر آره - سندن کچور . مهتاب ، بوکوزل اووالرده فسونکار برتائیر حاصل ایدیور. ارزنجانك بنالرين باقلاشدیغمز زمان ، کوزل و معدور بر شهره کاسدیگمزی آکلادیق . باغچه لری آغلارله طولو. اولر بوش وابصیز . تارلار ، کوزلریمزك اوکندن برسینه ما منظره سی کی کچور . کیجه یاریسی اوج ساعت کچمش . طقوز ساعتدن بری ، قارلی تپه لردن کچرک ، اوجوروملردن صافینارق ، جامورلره و قارلره بانارق یورومشهك . شهره کیردیگمز زمان ، هیچ بر ایشیق کورولمپوردی . هرکس اویقوده . نهایت بربر بولدی . فقط اورادده یاتق و اویومق امکالسز . اورتاق آغار . ییور . بردنره ، برسس ، قابنده حزین برعکس براقدی . طاغلرک تپه لری کالمرکی قیزادیور ، مناره لرده اذانلر اوقونیور . فقط بو اذانلر بیلدیگمز مقاملردن دکل . استانبول مناره لردن پانخك مسعود گوشه لرینه یاییلان ، روحده سکون وخشوع حاصل ایدن صبا مقامی بورالرده مجه - ول . بورالرك مقسامی ده خاقی کی بانیق ، خاقی کی محزون . طاتلی ، مؤثر ، آغلار کی ، ایگلر کی ، کردی برسس ، قویولرده یانان بدبختلرك جسدلری اوزرندن طاغایوو ، ارزنجانك فلاکت کورمش خاقی عبادته دعوت ایدیور .

ارزنجان ، ۲ مایس

کونش اورنالنی آیدینلاتدینی زمان ، برخرا به ایچنده بولوندیغمزی آکلادیق . مکر ، کیجه مانی سبسلر ایچنده فسونکار برتائیر اجرا ایدن لرلر ، یقیلمش ، یاقیلش ، قیریلش و پارچه لاش قصبه دن باشقه برشی

دكلمش. ارزنجان، اوزون وكنيش براوا اورتاسنده. اطرافى قارلى
 طاغلرله چوريلمش. كاخ بوغازى، سيكور كچىدى، هرطرف قارله
 اورتولو. فقط باغچهلرلنده اريكلىر، قابصير، آرمودلر هب چيچك آچمش.
 اوزاقده، باطافقلىر ايچنده، فرات كيزلى كيزلى آقيور. قصبه دن
 باقلايدى زما ن، كوزل فراتك فياض صولرىنى كورمك قابل دكل.
 كچىدى يرلر، آنجق ساحلرلنده كى چيلاق سو كودلردن بللى اوليور.
 هرطرفده ملال، خرابى، سفالت، آچلق منظره سندن باشقه برشى
 كورولميور. بر زمانلر بيلد يرملرك، فاتحلرك، ياووزلرك اردولرينه مقرر
 اولان بوكوزل بلده، شمدى شرفلى ماضي سندن محروم، عجز و يتاى
 ايچنده تخریب ايدلمش. دوت يوز سنه يى متجاوز زماندن برى
 عثمانلى اداره سنده ياشايان، قهرمان بكار بكلىر ويكيچرى سردارلىرى
 اداره سنده بر شان و شرف موجوديتى كوستن ارزنجانك شمدى
 متروك و پریشان سوقاقلرلنده كيمسه لر كوروميور. خرابيدن كى زياده
 قورتولان نقطه سى، حكومت قوناغلك، عسكرى دائره لرك، بلديه
 دائره سنك و چارشينك بولوندينى يرلر. اورالرده طولاشانلرده، سفيل
 و پریشان، يالين آياق، يوزلرى يانمش، اثوابلىر لييه لييه، فقر
 و ضرورتدن، آچلاقدن المسالغنى غائب ايتمش بر قسم خلق. بر زمانلر
 ميوله و سبزله لره، دوت پكمزلىرى و نفيس آرمودلرله طولان
 بازارده، شمدى خلاق اعاشه سنى تامين ايچون اوت ساتيايور.
 دكانلرك قسم اعظمى قابلى. بر مرده قياقتلى خلق، چارشى اوكننده كى
 خراب ميدانه طولانمشلر، قادين اركاك آيلىش و يرش ايدىيورلر.
 كبرى اوزوملىرى آوج آوج بيورلر. بياض كلاه لار ايچنده ساتيلان
 توتونلىرى اشتهايله ايچيورلر. هرشى بهالى. صوغانك بيله اوقه سى
 يوز غروشه. ايستين كوموش پاره ايله، ايستين كاغد پاره ايله
 آلبش و يرش ايدىيور. آنونك قيتى آقى بانقو ط.

روسلك عودتنى متعاقب ارمىلىرك ظلم ايتدكلىرى بلده لردن
 برى ده ارزنجان. وقتيله بكرمى بيك نفوسى احتوا ايدن قصبه ده

شەمىدى اوج دوت بىك كېشى بىلە يوق. روسلر ك استىلاسى ھىكامىدە
 قىسەدە قالانلر فقېر و عاجز خلق . بولركدە ىدى يىزە ياقىن قىسى
 ارمىلىر طرفدن كىلەش ، اولادىلش ، ياقىلش و قوبولرە آتىلش .
 قىسە غىمانلى اردوسى طرفدن شىباطىدە اشغل اولونش . اولولرك
 طويلانىسى حالا يىتمەور . بوخىيىق قان وسفالت منظرەسى قارشىسىندە
 قارلى طاغىلر ، بهارە خاضە لانان اووالر ، ھنوز جېچكەنن آغاچلر
 صامت و ساكت . فرات ، يىنە سىسىز ، متواضع و ېروقاڭ يولنە دوام
 ايدىيور ، قوشلر يىنە خرابەلر اورتاسىندە ملول و محزون دوشونيور .
 بدىخت ارزىنجانايلىرك يانلىق ، مۇثر ، كرىدى مقاملرلە سويلەدكلىرى
 نوركىلر شەمىدى حقىقەت يىرىنى بولاش . بوگون اوتودكىلر سويلەيدىكى
 اوحزىن نغمەلر يوردلرىنە دون فلاكتىرەلر اساندىن ايشىدەيدىكى
 زمان متأثر اولماق قابىل دكل :

واردەم كە يوردەدن آياق كوجورەش
 ابل كىتمەش ، اىسىز قالىش اوتانلى
 جاملر شكىت اولش ، ملر دىكولاش
 ساقىلر مىلىدىن كىمەش آياقلى

فى الحقیقە ارزىنجانە بوتون اوتانلر اىسىز قالىش . بوتون جاملر
 شكىست اولش . بوتون باغچەلر : اشان . بوتون كوكالر دلخون :

واردەم كە باغەدە باغیان آغلر
 سىلبلر پرىشادە كاللر قان آغلر
 شىدا بابل ترك ایدەلى بولار

قنى طاغەدە بولسەم بىن اول ھزالى
 قنى چولەدە سورسەم بىنم غزالى
 ياوورسەن پىتېرمەش جىلان ھزالى
 كزىر چولەدن چولە بوغدر طورانلى

خلق ، آج وسفیل . بوللردە ، ھەرىقى مھارەلردە و غەرىتلردە
 كچىرن بوخاق ذاتانە زمان سەادت يوزى كورمەش ! توركولرى ،

تغییرلری، محرق و آتشلی نغمه‌لری، عصرلردن بری کچیردکلری
حیاتک آجی فریادندن باشقه برشی دکل . قاین لسانندن سویانن
تورکولرده ییله حریدن و آیریلقدن باشقه برشی ایشیدلمیور :

درسک بایر باشی
یقلش طاعی طاشی
آقامدن آریلائی
آقور کوزم باشی
طوره بور کوزم باشی

آقامه بیلم تولدی
ساراردی بکزی سولدی
درسه مسکر طولدی
بکمه بر حال اولدی

دوسم دوت طاغ ایچنده
کلی بارداتی ایچنده
درسمده یار سولدی
یوره کی باغ ایچنده

وتورکونک اک لطیف و اک مؤثر یارجه‌سی ده شو :

درسک آانی کلهک
خریوطه کیدهک کلهک
آقام یانمده اولسون
طور باطاخاخ دله‌نهک

آقامه بیلم تولدی
ساراردی بکزی سولدی
بکمه بر حال اولدی
درسه مسکر طولدی

اوزنجانده سویله‌نن تورکیلر جدا حزین . نغمه‌لر مؤثر، مقام
کردی. بسترلر او قدر یانیق‌که، ایشیدوب‌ده متأثر اولماق غیر قابل .
مثلاً اکین آهزی سویله‌نن شو تورکو، خاقلک حسیاننه حقیق بر
ترجان :

اکیڭک آردندن آقان فراتدر
آقامک یزدیکی دمور قیر آتدر
صله به گللی خبلی مراددر

یابن آغلامامده کیملر آغلا سین
بوغرب کوکلی کیملر اکله سین

اکیڭ ویران اولمش باقوشلر اوتور
کل اولان برلرده دیکنلر بیتور
جوری بن چکدم ایل آلمش یاز

یابن آغلامامده کیملر آغلا سین
بوغرب کوکلی کیملر اکله سین

ارزنجانده اک زیاده معتبر اولان ، صالحک کفته لری . بو کفته لر
غایت دوزکون ، قسه مادم حکیمانه . مثلاً :

بیامم نهدن ترک ایلش جانان ایلی

مصرعیله باشلایان بسته غایت حزین . خصوصیه شو بارجه کفته
اعتباریه ، بک لطیف :

طیبیلر یارمه صونماک مرهمی
علاج قبول ایتمز بو بریاره در
ماددجه مرهمی آرتیور غمی
آکلادم که برصاغ اولماز یاره در

کندی کورر کندی صورار حالی
کون بکون آرندیبریر آه وزاریمی
کیمدن کیسه صونام عرض حالی
ینه نیم عرضعالم یاره در .

ارزنجانده عثمانیلردن قاله آثار همان یوق کی . قصبه نک عثمانلی
اوله رق یکانه تاریخی بناسی ، قانونی سلطان سلیمان دوری امراسندن
علی پاشانک یابدیردینی خان . بوخاند ، چارشی جوارنده . قایدسنک
اوزرنده شوکتابه یازیلی :

ه بی هذا خان فی ایام الدولة السلطان العرب والعجم سلیمان خان

بن سلیم خان خلد ماڤکه امیرالامرا حضرت علی پاشا یسیرالله مایشاسنه
اربع حسین و تسعۃ ۹۵۴ ،

عثمانیلردن اولکی دورلره منسوب برایی تربه موجود . فقط
کاملاً خراب . صندوقه لری ، حق قبرلری بيله لرلنده یوق . طاشلردن
مضلری ، اوزرلنده کی یازیلرله ، محله آره لرلنده یارلرلر ديوارينه زینت
مقامنده یایشیدیرلمش ، ویا برتربه نك قاپدسنه ، قازیلش بردعا کبی
اویدیرلمش . شهرک کوزه کورونن الک منتظم جامی ، چفته مناره لی
جامع . اوده عثمانی معماریسندن بک اوزاق . صوگ دورده
یایلمش برجامع اولدینی حانده طرزینک عادتاً ییزانس کلیساسنه
بکزمه سی بک غریب . قصبه نك مکملاتی کوسترن بنالر ، حکومت
قوناغی ایله عسکری داترلر ، وردده ، چفته مناره لی جامعک یوکسک
و قارادمش قبه سی و مناره لری .

هر طرفده مددهش بر استیلانک تأثیری کورولور . کچیریلن
خجیله هرکسک قلمبده اونوتولماز بر تأثیر حاصل ایتمش . بلدیله
داترمنک اوکی ، یوزلرینی صیم صبقی قابامش ، کمرسز چارشافلی ،
یالین آیاق قادینلرله طولو . بونلر آچلقدن شکایت ایدیور ، بلدیله نك
مرحمتنه صیغیدورلر . اودهده ، ایکی اوچ صاریقی ، قویوردده بولونمش
برنعشی یوکسک بر طاش اوزرینه قویوشلر ، اللرلنده قازمه لر منار
قازمقله مشغوللر . نه حزین منظره ! قارلی طاغلر منکشه سیدسلر آلنده
سیلنیور ، آقشامک غریبلکلری اووالره یاییلور .

ارضروم ، ۶ مایس

ارزنجان ، ایصمزلغیله قلبه قسوت ویریور . بو یانین یلرلندن
برآن اول قورتولمق عادتاً بر سعادت . یوله حبه دینمز زمان ، آجاق
منظره لری ، سفالتلر ، ارمیلر طرفندن کسيلمش باشلر ، پارچه لانش وجودلر
بر درلو کوزلرمن اوکندن کیتمیور . ارزنجان اوواسی ، قارلی طاغلر
آره سنده قورومش اوللری ، صارارمش دیکنلری ، چیلاق

سوكودلريله نهايتسز وواسع . يوللاردن قافان توزلر كوكسلىرى
طيقايور . هيچ بر كوزلك ، هيچ بر جيجك قابله فرح ويرميور .
اودانك ايكي طرفته طوغرى بوكسه ان ، قارلى طاغلرله نهايتلەن
مىللار اوزرندە بويوك بويوك كويلر وار . فقط بونلر جيبلاق
وسيام آغاچلريله حسيپ اكلرل تشكىل ايدن يانغين يرلردن باشقه برشى
دكل . يانماش ، ييقماش ، قيريلماش هيچ برشى يوق . هر طرف ايصسز .
بو باغلرلك صاحبلرى ، بوكويلرلك ساكنلىرى نرمده سكوت ! روزكار
اوزون يوللار اوزرندە توزلر قالديريپ ، قارغلر ايرى سيام وجودلريله
جيبلاق آغاچلر اوزرندە دوشونيور . صاغده فرات ، آغاچلر آرمسندن
سسسز وساكن آقيور .

(خايل آغاچلىرى) اوكلندە بر قضمه چادرلرغى قودمش ، كچه يي
اوراده كچيرمك حاضرلانيور . هوا صوغوق . فرات قايلق كچدلره
صوقوليور ، طار و بوكسك بوغازلردن تترنجي بر روزكار اسيور .
ارتق كوزل فراتك سسنى ايشيدييور . اوزون و طاتلى بر چاغىلى
قايلار جاربارق ، طاشلىرى سوردوكلرلك ، تپلرله عكس ايدسيور .
تنها يوللرده بزدن باشقه كيمسه ار يوق . بو طاقسز بولجاقدن يتنايز .
آرابه دن ايندك . قايلردن آتلادق . قوملر آرمسندە قوشان ،
كوبورن ، انسانى قابوب كوتوره چكش كې قايده قورقورلر ييدا ايدن صوبك
كنسارينه كلدك . فراندە يوزلر يىزمى ييقادق . هوا قارارسيور .
بر آزا اوتده ، فراتك جوشغون زمانلرده كچديكي ، شيمدى چاقيللردن
مركب كنش ايلرلر براقدينى برلرده ، ايكي كوپك ، بر آدم اولوسى
بولشلىر ، يىكله مشغوللر . ذواللى آدم ، چورابلىرى بر طرفده ،
كوملكى بارجه لانمش ، باشى قومش ، وجودى خردوخاش اولمش .
موزارمش ، قورومش بروجود ، ده شيلمش برقازن چاقيللر اوزرندە
ياتيور . فجييع منظره : بو جنايت قابله دهشت ويرميور . هر طرف
مخوف . شدتلى بر كوك كورولتوسى بوكسك قايلار اوزرندە قورقونچ
عكسلر ييدا ايدسيور .

كيجه يي (بيجان) ده كچيره جكز . (بيجان) . كلنديكمز
زمان ، اورنالق ايجه قاراردى . كويك خرابه لرى آره سنده ،
يانمش اولره صيغنان بولجىلك آتشلرى كورولبور . ياناجق ، بارينا جق
هيچ بر ير يوق . كويك يانغين برلرينه كيرديكمز زمان اطرافه باقدم :
اوقاق بر قيز باشى بولاك كنارينه يووارلانمش ، اويوق كوزلرى ،
صيرتمش ديشلريله قارا كلقلر ايچنده آغلایور كيدى ...

...

(بيجان) اوقاق و خراب بر كوى . صبح كوشى بايرلك
چنلرينى يالديزلايور . بارلاق و سياه نويلى صيغيرچقلر ، يانمش دبره كلر ،
ييقيلمش ديوارلر اوزرنده اوتيور . بو طانلى ورقيق نغمه لردن باشقه
خرابه لرى شلنديرن هيچ بر صدا ، هيچ بر حركت يوق . يوللر ،
اولرك ايچي ، هپ آتيلمش فشك قووانلريله طولو . قارلرهنوز اربمش .
جابرلرده صارى چيده ملر ايجه ويشيل ياپراقلر آره سندن كولبور .

(بيجان) ايله (ماما خاتون) آره سنده كي يول ، يشيل بر اووا
اورته سنده . بولاك صاغنده دره لر بزه رفاقت ايديبور كي . بوكسك
تپه لك صوغوق روزكارلرى بورالرده يوق . مانى و براق بر سماده
بياض بولوط ييغينلرى يالديزلى كنارلريله ياييلبور . كور اوغلى تپه سى
سيورى و غروطى قايالريله مائىلكلره دوشرى بوكسه ليور . يوللر
تنها . بعضاً كويلرينه دونن بولجىلك ، او كوزلرينى جابرلره
صالمش ، قاغيبور اوزرنده چوچوقلريله برابر اوت ييدكلرى كورولبور .
بو بلده لك اك بو بوك دشمنى آجاق . كوكلر بيله مزارلره يچي كومولمش
اولولرله قارلرينى طويورديورلر .

(كوتور كوبروسى) كچيله كدن صوكرا ، (ماما خاتون) صيرتك
كنارندن كورولمكه باشلادى . روسلر دره نك كنارينه بر اسسنگكام
بارق يامشلر . بارق آلات و مائزمه سيله كاملاً طورسيور . آق قويونلى
پادشاهلرينك بولاطيف بلده سى ، جاهى ، تره سى ، حامى ، خانى ،
منتظم و بوكسك بنالرياه تخريب ايدلمش . جيخانلر جاممه طولديرمش .

ارمنیلرجه‌ده برهوا ایتشلر. بونارینخی بنانک جسم کوشه‌لری برر طاشی بارجه‌سی کی بر طرفه آتیلمش. جامع نملندن ییقلمش، محو اولمش. باتلاماش طوبیجی جیخان‌سی، باغلرله فشنگلر، آراه‌لرله جیخانلر، ییغیلرله طورییور. حمام و تره اساساً خراب. بوتون ماما خاتونده کارگیر خان‌ایله تره‌دن باشقه نسبةً تخریب ایدلمه‌مش بر بنا یوق. تره کنیش و آلقاق بر قوله شکلنده. قایدسنگ سدجوق طرزنده کی تزیناتی، کوفی یازیلری غایت ظریف. اصل تره، ایجریده غروطی قبلی اوفاق بر دائره‌ده. روسلر بورای تلغراف مرکزی یامیشلر، صوکرآ آلات و مالومه‌سیله برلکده یاقیشلر. یاننده بویوکجه بر اسلام مزارلئی کورولیور. بوراسی ماما خاتونک یوکسک بر نقطه‌سی. آشاغیده، اولر آره‌سندن، قواقلر آلتدن اوفاق بر دره آقیور، استحکام یارق اوکندن کچن سولرله قادیشیور. ارمنیلر ماما خاتونده یوزلرجه انسان تلف ایتشلر. بارقک یاننده کی چوقور تورک نعلرله طولو.

ماما خاتوندن (قره‌بیق). قدر اولان مسافه جان صبیقی. چوراق و ایصسر تپه‌لرچیقلمقله بیتمیور. بوراده، بزه رفاقت ایدن، سولرینک زمزمه‌سی، آقیشلرینک کوزلکلیله روحزی فرحاندیرن دره‌لرده یوق. طاشلق و جیلاق یولار یورومکله بیتمیور. حیوانلر طورییور. قلب امکانسزلق ایچنده معذب اولیور. بعضاً، قایالر آره‌سندن ایکی کککک سکه سکه قاجیور، بعضاً اووالردن بولزی کسدیرن، قان تر ایچنده علیل بر قادینک بر لقمه اکک ایچون یوزینی قابایارق ییتابوبی مجال‌یالواردینی کورولیور. بو ایصسر تپه‌لری شنلندیرن سسلر، تارلا قوشلرینک نغمه‌لری. روسلر بورالرده خیلی جالیشمشلر، ده‌قوویل خطی ایچون کارگیر کوپرولر حاضرلامیشلر، ده‌قوویلاک کچه‌جی بولی بیله تنظیم ایتشلر.

(یکی‌کوی). باقلاشدیغمز زمان، ده‌هازاده ایلرله‌یه‌یه‌جکمزى آکلادق. کیجه‌بی (قره‌بیق) ده کچرمک، ابرتسی کون ارضرومه

قاراللق باصادن كيرمك ، (يكي كون) دن آت تدارك ايتك لازم .
 كوه بر ايي مهاجر گئش ، اولرده آيلردن بري اتمك يوزي
 كورمه مش . باركبرلرئز بر آديم بيله ايلري كيدمه يور . نهايت قايطونه
 او كوز قوشمايه مجبور اولدق . اورتاللق ايجه قاراردى . دره لردن
 قورباغه سسلري ايشيديليور . كيجه نك بو قورقونج ساعترلنده
 زرهه كيديورز ؟ او كوزلرك صاحي قدير آغا ، اختيار ، آق صاقاللى ،
 قيصه بويلى بر آدم . زواللى آدم هيچ بر منفعت ، هيچ بر خير
 مقابل اولمايلاق اويقوسنى وراحتنى فدا ايتش ، چواننى چوجننى
 براقش ، بزي كيجه ياريسى (قره بيق) . قدر كوتورمكه قلفمش .
 هوا غايت صوغوق . طاغلى ، بايرلر ، حتى بولك بش اون آديم
 ايلريسي كورولميور . قدير آغانك رهبرلكنه اعتماد ايدسيورز .
 كيجه ياريسى بر ساعت كچدى . بره نبره ، گنيش بر بنانك او كنده
 طورددق . (قره بيق) بوراسيدى . كويكلر حاوالايور . قاراللق
 بر خانك خراب او طه سنده كيجه يي كچيردك . صباحلين اويانديغئز
 زمان صيفير جقلر طاتلى طاتلى اوتيور ، كونشك ضياسى جامسز
 نجره لره قاباتيلان پوستكيلر آره سندن يانديغئز او طه يي آيدينلاتيوردي .

...

(قره بيق) دن (ايليجه) يه قدر يول غايت منتظم . روسلر يولى
 حكمل بر حاله قويملش . ذاتاً ارضرومه قدر يوللر كاملاً تعمير ايدلمش .
 ايجابنده قوللانلق اوزره يولك ايي طرفنده قيريلش طاشلربيله منتظم
 كومه لرله حاضر لائمش . (ايليجه) يه ياقلاشيلدينى زمان ، ارضروم
 مدافعه سي ايجون ياييلان تل اوركولر كوروليور . يوللر ايمسز .
 بعضاً ، كنارلرنده كي خندقلرده كسيلمش باشلره ، قوباريلش آلره و آياقلره
 تصادف ايديليور . ياربي ! بورالرده نه جانبئر ارتكاب ايدلمش !
 شمدي انساندن اثر كوروليور .

(ايليجه) ، منتظم وبويوكجه بر كوي . ارضروم اوواسى بورادن
 باشلايور . اووانك سولنده قالان كويكلر كاملاً خراب . (ايليجه) نك

حاملری منتظم ولطیف . صوبی او درجه صیجا دکل . ارمیلر
 اك زیاده بوراده مظالم یامیشلر . جولق جوجق ، قادین ارك ، كوك
 سکنه سندن بر جوغی اولدیرمشلر . کویده نك برخوس بيله قالمش .
 (ایلجه) دن سوکرا ، اضروم معظم جامه لری ، متعدد
 مناره لری و یوکسک بنالریله کوردونیور . اضروم اوواسی کیلمکله
 بیتیمور . شهره کیدن دوز و منتظم یول اووانك اورتاسندن کچور .
 یولك کنارنده کی کویلر تخریب ایدلش . اووانك اطرافی یوکسک ،
 سیاه و قارلی طاغیرله محاط . بر طرفده کونش بارلاق ضیالریله
 اووادن کچن صوری یالديزلایور ، او بر طرفده هوا شدله قاراریور .
 سیاه بولوطلر ، قورقونج دیولرکی ، طاغ باشلرینه قوشیور . اضرومك
 صاغنده . قارالنق بر بوغاز وار . قاره بر بولوط بوغازی کاملاً
 قاپامش . (دانته) نك (جهنم) محضه سی ده آنجق بو قدر قورقونج
 اولاییلر . بعضاً بو سیم سیاه بولوطلر آره سنده بیاض بولوطدن
 طامارلر پیدا اولیور ، كوك کورلیور ، سیلار کی یاغمور یاغیور .
 اووانك بر طرفی بهار ، بر طرفی قیش . اضرومه قدر اولان مسافه
 قات قات تل اور کورلیله چورلش ، سیرلرله تحکیم ایدلش . (ایلجه) دن
 (اضروم) . وارا بیلمك ایچون ساعتلرجه مسافه قطع ایتمك لازم .
 شهره استانبول قاپی سندن کیردیکمز زمان اورتالق بردنبره قاراردی ،
 مدھش بر طولو شدله یاغمايه باشلادی . بر قاج دقیقه ایچنده سواقلر
 و داملر بم بیاضدی . آرايه دن اینرکن بالطولریمزه طولانان نخود
 بو یوکککنده طولوری سیلکیوردق . قارشیده ، (بالان دوکن)
 طاغنك بیاض تپه لری سنانك طونوق محیطنه یوکسه لیور ، کومه لرله
 قارغیلر قاواقلر اطرافنده او جوشیوردی .

اضروم ، ۹ مایس

صباحلین او یاندیفمز زمان ، آقشام یاغان طولولر کاملاً آریمشدی .
 هوا او قدر کوزل کونش او درجه یاقیجی که ، آرقه لیمزه کی

بالطولر بيله آغير كلكه باشلادی . فقط بوده وقت . ارضرومده قالدیغمز دوت بش کون ظرفنده ، هوانك برکون اولسون آقشامه قدر صوغوق ویا صیجاق اولدینی کوروله دی . صاحبین کونش آجیور ، آقشام شدنی بر یاغموور باشلایور ، کیجه اورتالق بم بیاض کورونیور . بوتبدلر اورتاسنده ، هیچ دکیشمه بن ، بکارتی و بیاضلفی دائماً محافظه ایدن بریر وار : بالان دوکن طاسی ... ارضروم ، بویاض طاغك اتکنده ، معظم جامعلری ، لطیف مناره لری ، یوکسك بنالری ، قارغه یووالریله طولو یوکسك قاقاقریله جسیم برخابه ، ذهنه طورغونلق ویره جك بریانغین بری ...

شهرک معمورتی ، انقاض و دیوارلرله ، قالان بنالردن آکلاشیلور . ایکی قاتلی کارکیر اولری صرف ارضرومه خاص برطرز معماریده . اوست بات علی الاکثر شهنشین طرزنده چیقینتیلی یاییلمش ، آت قسملری ظریف طوغرامه لرله تزین ایدلمش . بنالرك بر قسمی غایت متین کارکیر ، بر قسمی عادی کرییج . بعض اولرك قایلری آجیلمش ، ایجریده کیلر کورونمه مک ایچون قفسلر قونولمش . ارضروم قادینلری ، حتی مینی مینی قیزلر ، تستره صوك درجه رعایت ایدیورلر . اکثریا جاده لرده ، محله آره لرنده ، قرمزی چیزکیلی ، بعضاً اییکلی ، ایجه هلالی چارشافلر ایچنده آلاجه اثوابلر ، یشیل و قرمزی کلی نالوارلر کیمش خانملرك مسافرلکه کیندکلری کورولیور . ارضروم اهالیسی غایت ذکی و ملتفت . سوزلری دوزکون . اصنافی بيله عرفان صاحبی . اونلرك ، سزه التفات ایچون بر :

— به کم ، کوزك اوسته کله .

دیشلری وارکه ، بوسیط جمله لرده کی تسلیمیتکارانه و صمیمانه ادالریته قارشى آناطولینك بوسرحد خلقنه قلباً بر حرمت بسلمه مک غیر قابل . روس استیلاسی آلتنده سلاحسز یاشایان ، ارمنی مظالمته جوجقلرینی ، ارلرینی ، حتی قادینلرینی قربان ویرن ، ایشته بوخلق ...

ارضروم ، برخرابه کې . جامعلر ، انبشار وظیفه سی کورمه کله
قورتولا بیلیمش . مع مافیه بولرکده مستثنای وار . لالا مصطفی
باشا جامی ، معمارسانک بوکزیده اتری ، بوتون مزیناتندن بحروم .
نخجره لرینک اطرافنی سوسله یین رنگین چینیلر بیه سوکولمش . ارضرومک
بورقسی کاملاً خراب . حکومت دائره سی ، میری اماکن ، دوماندن
سیم سیاه کیلیمش ، قورقونج برراسکلت حالده ، درت دیوارون
باشقه برشی دکل . کلیسا میدانی جوارنی ، اسلام محله لری ییقلیمش
ویاقلیمش . اعدادی مکتبی نیاترویه تحویل ایدلمش . چارشی ایچلرند
روسلردن قاله ، اوزرلرند روسجه یازیلر ، سینه ما محفلری وار .
چشمه لرك همان کافه سنه نومرولر قونمش . آيچيله جك وايچيلميه جك
صولر آيرلش . ارضرومک منبع صولری اوقدر لطیف که ، بو چشمه لردن
صو ایچمکه بیه لزوم یوق .

چارشیلرک برقسی آجیق ، برقسی قابلی . قهوه لری و دکانلری
اولدجه غلبه لک . ساتیلان شیلر همان کاملاً روس اتمه سی : جای ،
بیر ، خرداک ، قولا ، مبدول و اوجوز . اهالی هنوز یرلرینه
عودت ایتمه مش . موجود نفوس آنجق اون بیک کشتی تیجاوز
ایده بیلور . ارضروم ، روسلر طرفندن مهم براس الحركات
اتخاذ ایدلمش . شهره بک چوق اتمه کتیرلش . روس ضابطلری
مانله لریله برلکده ارضرومه یرلشمش . اکلنجه لر ، تیاترولر ،
سینه مالر ، هیچ برشی اکسبک دکل . روسلرک چکیلمه سی اوزرینه
شهر کاملاً ارمنیلرک النده قالش . ایشته بوتون ظلملر ، یانغینلر
و غیمه لر اوزمان باشلامش . بالکز ارضروم سوقاقلرند طویلانان
اسلام نشی درت بیکی متجاوز . اولره طولدیریلوب یاقیلانلر ، یول
یایدیرمق بهانه سیله اوزاقلره کوتورولوب اولدیریلنلر بوحسابه داخل دکل .
ارضرومده یاقیلان بنالر حسابسز . مارتک طقوزنده چکیلن
ارمنیلر همان هر طرفی یاقشله ، ییقمشله ، ایجاب ایتدیکی زمانده مدافعه
ایتمشله . طاش خانلرک اوزرند کی مرمری یاره لری بومدافه نك صوك

اترلری . دها زیاده مدافعه ده بولونامیه جقلرینی آکلادقلری زمان
پیشلرنده اولوم و آتشدن مرکب بر خرابه بر افرق قاجشله . فجیع
انتقام . . .

ارضروم ، کنیش ویشیل اووايه ناظر ، جاذبه لی بر شهر . اوزون
قاواقلری قارغه یووالریله طولو . بضا برقاواقده اون ایکی می متجاوز
یووا وار . بونلر عادتا مناره شرفه لرینی آندیریور . شهرده روسلردن
برآز اسیر قالمش . بونلر ارضروم قلعه سنک مدافعه سنه مأمور روس
ضابطلریله کنج زوجه لری . اسارت حیاتی خوش کچیرمک ایچون
هردرلو اکلنجه لردن استفاده ایدیورلر . بارلاق سهاورلری ، چایلری ،
کنابلری ، غزنه لری ، رسل مجموعه لری ، موسیقی نوطه لری ، هیچ
برشیلری اکسیک دکل . بو اوافق زمره ، خراب و انقین یرنده مدنی
برجیانک جزئی و ناقص واسطه لریله وقتی کچیرمکه جالیشور . کجه لری
طوبلانیسورلر ، الرنده کان ، ماندولین ، بالالایقا ، لطیف روس
هوالری جالبورلر . جاقووسی نک کزیده بارچه لری ارضرومک مانع
کورمش ، یانیق قلبنده برر مرثیه تأثیری حاصل ایدیور .

ارضروم ، یارالانمش بر قهرمان کی . عصرلردن بری عثمانلی
سرحدلرینی بکله یین ، تاریخمزه شان و مفعرت هیفه لری علاوه ایدن
کوزل بلده ، شیمدی بویوک برفلا کتدن قورتولمش ، یاره لرینی تداوی
ایله مشغول برانسان وضعیته . عثمانلیلرک عصرلردن بری یایدقلری
آبدلر و جامملر یا عقیله یتیمه مش . بو بنالرنه محاصره لر کورمش ،
نه قهرمانلقلره شاهد اولمش ! سامچوقی طرزنده پاییلان جامعلردن
(اولو جامع) ایله (اسکی مدرسه جامی) ارضرومده عثمانلیلردن
اول یاشایان تورکلرک صوک یادکارلری . (اسکی مدرسه جامی) نک ،
قرمزی طوغله اوزرینه مائی چینیلرله مزین مناره سی نفیس بر اثر .
اولیا چایی نک : « بومناره لر کاشی چین و خورشید کی درخشان
اولوب برتو اوردقده چشم نی آدم خیره لیر ، دیمی پک طوغرو
ایمش . قایسی محراب شکنده . ایکی طرفنده غایت ظریف جفته

قارتال رسملری وار . بونلردن صنول طرفده کی رسم خراب اولمش،
قایدنك اوست چارجیوه سی قیرلمش .

عثمانلی دورینه عائد جامعلر و چشمه لرا ضرور مده پک مبذول . جامعلرک
خراب شادروانلرندن کوموش کبی صولر آقیور . سلیم ثانی دوری امراسندن
مراد پاشا جامی ایله لالا مصطفی پاشا جامی عثمانلی معماریسنه برر
نمونه . مراد پاشا جامنك قاییدی اوزرنده شو کتابة وار :

و سلام علیکم طبعم فادخلوها خالدین عمر هذا المسجد الشریف
والجامع المنیف فی... زمان القدوم خاقان العرب والعجم والروم سلطان
سلیم بن سلطان سلیمان خان مداحل الافه الی آخرالدوران الامیرالکبیر
مراد پاشا یسرا لله مایشاه فی تاریخ یقبل الله عنه بقبول حرر فی سنه ۹۸۱،
لالا مصطفی پاشا جامی ، خراب چیذیرلیله ، ینه لطافتی محافظه
ایدیور . عثمانلی پادشاهلری ارضروم خلقتک جسارتی ، سرحد
محافظلنقده کی غیرتی دائما تقدیر ایدرلردی . بوسیدن ارضروم اهاالیسنی
بعض تکالیفدن عفوایدرلر ، بوکوزل بلده بی قوتلندیرمک ، عثمانلیلنك
شرقرده مهم براس الحرکه سی مقامنه قومیق ایسترلردی . حق سلطان محمد
رابع ارضروم اهاالیسنی برچوق تکالیفدن عفوایشم ، بوبابده ویرلین
حکم شریف ، لالا مصطفی پاشا جامی قایدنك صاغ طرفه کوزل
برنسخ خطله قازدیرلمش . حکمک صورتی شو :

فرمان جهانمطاع شهریاری ویرلیغ بلیغ تاجداری و امر شریف
حضرت خداوندکاری فاتح کریدالغازی ابوالفتح والنصر سلطان محمد
خان اعانه الله الملك المستعان حکمیلله یازلمشدر . ابتغاء لمرضات الله
تعالی واحیاء لسنة رسول وتعتظیا لامرالله تعالی وشفقة علی خلقه حکم
جهانمطاع وفرمان هایون یازلمشدرکه ایالت ارضرومده واقع اولان
بدعتلردن بولغور وکندومه تکلیفی وخلاف شرع وقانون اسپنچه لرندن
زیاده آلتان عشر آقچه وعشر بهایی ادا ایدوب ویا اصلا زراعت
ایتمین اکراد طایفه سندن پراکنده نامنه آلتان آقچه ورعایادن اودون
تکلیفی ورسم قشلاق واولتق تکلیفی ومصارف آقچه سی اتلر قشلایه

یورمک تکلیفی و سالیانه شعر و دوه لر بسلامک تکلیفی و پاشا توابعنه
تقریه لری قشلاقمین ایتمک رسمی و قوناق آخچی و عادت اغتام من غیر
نغم و سالیانه همان و یاغ تکلیفی و پوست قنیشی و کلیسا و بیناز تفتیشی
و بیر و ایپلک آخچی و بدل غلمان منزله بفلندقدن صکره تکرار
بدل غلمان آخچی و قیل و ترپان آخچی و قار دوه آخچی و اشبو
ذکر اولنان یکریمی اوج عدد رسم تکلیفی منع و رفع ایتم من بعد
ایالت مزبوره و الی اولنلردن و سایر حکامدن هرکیم بومذکور اناک
برین اخذ ابدرسه اللهک و رسولک لعنی اوزرینه اولسون اولاد
و اجماع مزیدن وزراء عظام و وکلاء کرامدن هرکیم دولت عثمانیه ده
بو ظلم و بدعتلره رضا و رایسه فعلیم لعنة الله و الملائكة و الناس اجمعین
فی صرة محرم الحرام سنه احد ثمانین و الف کتبه عمر .

ارضروم، اجدادیمز طرفندن لایقيله تحکیم ایدلش . قلمه سی ،
بال یمز طویلری ، قوله لری ، قله ایچنده اسکی باشلرک ، بکار بکیلرک
سرایلری ، تکلی باشا قصری ، طیار محمد باشا قصری ، کوجوک
آبازه باشا سراپی فایت مشهوردی . مدرسه لرندن علم و معرفت اربابی
یتیشیردی .

ارضرومک مسیره لری لطیف و اقلر و سوکودلرله مزیندر . صوئری
طائلی زمزمه لرله آقار ، اوواده فراتک فیاض منبعلری کونشک ضیالری
آلنده بارلار . ارضروم فیض و برکت یری ، حقیقی برغانلی شهریدر .
خرابه سی بیله طائلی خاطرله اوایندیران قلمه سی ، برزمانلر قهرمانلق ،
شجاعت و بسالت مقربدی . روانی فتح ایدن طویلر اوواده طورردی .
تبریز قاپیلرنده ، اکرلی طایغ اوکلرنده ، تیار دقتدارلرینک ، آلا
بکیلرک ، چری باشیلرک ، یکیچری و تیار اربابنک طولاشد قلری
کورولوردی . ارضرومده یاشایان طویجیلر ، جیه جیلر ، درگاه عالی
یکیچریلری ، هب سچلمش افراد دندی . قله سنده ایکی بیک بش یوز
قول ، دزدار و آغالر بولونوردی . سلطان مراد اربابک بال یمز طویلری
تبریز قاپیسی اوکنده شهرک مدافعه سنه تخصیص ایدلشدی . آبازه پاشا

بورادە ھىيان ايتىشدى ؛ چركىس محمد باشلار، ديشلىك حسين باشلار،
 تيمور قازىق خېلىل باشلار، ھې بوقلمە اوگندە چارپىشمىشلار، آباژەنى
 الەھ ايتىك ايچون غىرت كوسترمىشلردى . بوراسى ھىنانلى اردولرىنىك
 طوراخى ، مىرلر و دلاورلر ياتاغىدى . ارضروم باشاسى، قافقاس
 حدودلرىنىك فداكار برحافىلىدى . اوزون ، كوز ايرىشە مەھك
 درجەدە كنىش اووالر چايرلرلە بژەندىكى ، فرات مېطرى سارى
 و قىرغىزى چېچىكلەرلە قىشك صوغوق كونلرىنى اونوتىدىنى زمان
 بو اووالردە بىكلىرچە قەھمانلر حاضىرلانىپ ، آتلىر يايىلىپ ، توغلىر
 طالغەلانىپ ، باشلار، يوكىك سىرپوشلار، آل وىشىل بايراقلىرىلە قەھلر
 اوگندەن آت اوينايدارق كىدرلردى .
 ارضروم، ارضروم! سىن نەشانلى، نە عظمتلى كونلر كىچىرمىشك...

قارص ، ۱۴ مايس

صباحلىن ، قوبونلر اولرك طاملارندە اوتلاركن ، كىسكىن بر
 شىندوفر صداسى (بالان دوكن) طاغلىرىنە عكس ايتدى . استاسيون
 غلبەلىق . عىسكرلر ، طوبلر ، جىغانلر ، تلىسز تلغراف ماكنەلىرى ،
 قارصە ، كىرىپە ، يىكى الحاق اولونان مەھكىملەر كىتمك ايچون بىكلىورلر .
 كوشىدن و صوغوقدن قارارمىش يوزلر ، پارلاق اونىفورمالر ، قالباقلر ،
 صقاللى و شالوارلى آدملىر استاسيون اوكنى ، لوقوموتىفك يانلر
 طولدىر يور . ترەن ، شىتلى برچىقلىق قوبارارق يورودى . بو صدا ،
 ارضرومك قارلى افقلىرىنە ھىرلردن برى عكس ايتەمىشدى
 - بايرلر چىقيور ، طاغلىر آشور ، پاسبىن اوواسنە طوغىرو ايلرىلە -
 يورز . بورالردە بەھاردن ، يىشىللىكدن ، آغاچدن ، چېچىكلردن اثر
 بوق . صوغوق برھوا . چىلاق تېلر ، قارلى طاغلىر ، منظم يوللر ،
 قىزىلش طاش يىغىنلىرى ... باشقە برشى كورولىيور . پاسبىن اوواسى ،
 كنىش ، واسە ، اىصسىز برچول كې . اووانك اطرافندەكى كويلر ،
 چىلاق قاواقلىرىلە خراب و مىتروك ، انساندن ھىرورم ، زىكسىز برطوبراق

ييتيني حائده . بو اوزون مسافه لر اوزرنده (حسن قلعہ) دن باشقه
منتظم ، نظر دقتی جالب بر نقطه یوق ؛ نفی نك بو كوزل وطنی ، یوكسك
بر قلعہ نك صولنده بويوك بر قيشله ، اوچ درت مناره ایله كار كبر
بنالر اورتاسنده نظر دقتی جلب ایدیور . اوزون حسنك
خاطره سنی صاقلایان بو كوزل قلعہ فاتح سلطان محمدك عثمانلیله
شان و مفخرت یادكاریدر . حسن قلعہ ، او زمانلر شرق سفر لرنده
بويوك براهیتی حائز دی . عثمانلی باشلاری ، توغلری و علملریله قلعہ نك
اتكندن كچر لركن قلعہ دونایر ، ه قرق درت قاریش سلطان سلیمان
طوبلری ، آتیلیردی . باشلاری قارشیلامایه كلن سردارلر ، كتخدا
یرلری ، جری باشلر ، آلائی بکیلری مهیب بر قافله تشکیل ایدر لردی .
قلعہ ، جسم بر قایانك اطرافه منتظم بر صورتده چکیلش یوكسك بر
دیواری آندیزیور . اولیا چلی نك تمرینی وجه ایله : ه همراهی كوكن
ویرمش مهتابلی كهكشانه بگزر بر قلعہ حسندار سنکین بنیاد ه . روان
فاتهی سلطان مراد رابع بوراده یوكسك بر قصر یابدیر مشدی .
قلعہ نك محیطی آلتی یك آدیمدی . جامعلریك الك نفیسی سلیمان خان
جامیبدی . جوارنده یدی قدر ایلیجه واردی . شیمدی اوستی قبلی
ایکی بويوك ایلیجه كورونیور . ایلیجه لریك صوی جلد خسته لكلرینه
فانده لی ایش . ایلیجه لرك یاننده کی كوبری اتكنده ، هرزه به باقیسه ،
صولرك قاینادینی كورولور . ایلیجه نك اطرافده ، كوپرو دیركلرنده
كومه لرله صیغیر جقلر حزین سسلرله اووالرك سكونی شنلدریورلر .
حسن قلعہ جواری سویملی بر منظره یی حائز . براز اوتوده ،
(یك كول) طاغلرینك سنبلرلرندن ، كل وریحانلرندن قوقولر كتیرن
آراس صوی آقبور ، جابرلر اورتاسنده كوموش باریلتیلرله طاغلرك
سیسلی اتكلرینه قاریشیور . صویك اوزرنده ، (چوبان كوبروسی)
منتظم بر صورتده بنایدلش . روسلر بو حوالیده یولاره بالخاصه اهمیت
ویرمشلر . (اضروم) دن (صاری قامش) ه منتظم بر همراهی خطی
یاپان روسلر ، یولی ده مكمل صورتده تعمیر ایتدیرمشلر . حسن قلعہ

اوكلارنده، يول تەميرينه صرف ايدىلك اوزره كومه لرله طاشلار قېرىلش.
 بو كومه لر بعض يىلرده يدى صىرەيه بالغ اوليور . خط بويىچە غايت
 ظريف، روس طىرزنده، بالقونلى، كاركىر، طاملرى ساچدن، قىرمىزى
 بويالى، ظريف استاسيونلاروار. اوكلارنده، چيويدي مائى رنكده ايرى
 لوگس لامبەلرى، قىزىلش، پارچالانمش بر حالدە يىلرده ياتىيور،
 تللىرى اوزون بىر دىرك اوجندە ساللائيور . استاسيونلار كىمى يىتمش،
 كىمى يارى قالش. بعضلى روسلار رجىق اناسندە ياقىلش. (خورسان)
 استاسيونندە كلينلى واغون، لوقوموتيف، ودمير مالزمە موجود. استاسيون،
 كنىشلىكى و انتظامى جەھتەلك مكماللردن مەدود. صولندە بركول،
 جوارندە روس زمينلىكلرى . اوزاقندە، قارلىرى اريمكە باشلايان آچىل
 طاغلر، دوز بر اووا، منظرەيه باشقە بر حالات و بىرييور . پارلاق
 بركونش آلتندە تارلا قوشلرى، بر شوق و شطارت، اوتىيور، بر قاج
 دقيقە صوكرامدەش بر طولو، شدتلى برياغمور بو آھنىكى اخلال ايدىيور.
 (خورسان) دن صوكرە (قرە اوغان) استاسيونى مەم بر نقطە
 تشكيل ايدىيور . قرە اوغاندن (صارى قاميشە) . قدر يول غايت
 لطيف. كوبوكلى درەلر كچاغلينيسى، يوكسك ويشىل طاغلر، منظم
 كوبرىلر وار. اراضينك بر قسىمى روسلر طرفندن اكيلش، بمض نقطەلردە
 كنىش وجىم قفسلر، صىرە وارى دىكلەش قازىقلر كوردولييور. بونلر
 شمندوفر خطلى تىپىلردن، قارىيغىنلردن محافظە ايچون قونولش. فقط
 خط يارمەلرە بك ياقين كچىدىكى ايچون، قايمەلرە، تخرىسلرلە يولك
 قابانماسى تەلەكسى دائىما موجود. بو كى تەلەكلى يارلردە اودونلردن نوبجى
 قولەلرى يايىلش. خطك منحىللى غايت سيورى . بورلردن، حىزلە
 كچىلدىكى تەقدىردە واغونلر ك يولدن چىقماسى احتمالى وار. بوفلاكى
 ابى دفعە نفسمزدە تىجرە ايتدك . خصوصيلە يولك چامورلرلە، قايالرە
 قابانمى بويوك بر مصىت. حتى اوج مترەلك برىر بو صورتلە قايانمشدى،
 يوز كىشى جاليشدىرمق سايەسندە نام آلتى ساعت، بو اوقاتى مسافە
 اوزرىندەكى چامورلى آندىرمايە موفق اولامادىق ...

صاری قامیشه یا قلاشیلد قهجه، صوغانلی سلسله سنک کوزلاکی کندینی کوستریور. بواراضی کاملاً جاملق. فقط چاملری رنک، بوی، ظرافت جهتیله (زیفانه) طاغلرندە کی قدر مکمل دکل. رنک لری بیله صولفون. شمندوفر چاملر آردسینه کیردکجه، اورمانک کوزلاکی آرتیور. بضادوز، یشیل، صاری چیچکلرله مزین براوا اورتاسنده صولر صاف و براق آقیور، باتان کونشک پنبه لک لری صوبریکینلری اوزرندە جاذب و سیال عکسلر براقیور. بعضاً جسم کویلر، اطرافلرندە بیکلرجه، یوزبیکلرجه کراسته بیغینلری کورولیور. شمندوفر بو بیغینلر آردسندن اوچ ساعت کیدیور، انسان بوسی و ثروت اورتاسنده شاشیریور. بوقدر بیغین کراسته آردسنده روسلر آنجق برایی کومه یاقه بیلمشلر. اولرکده سیاه ایزلری، منظم استیفلر آردسندە کورولیور.

آقشام اولیور. اورمان، قارلی تپه لری، انکرینه دوضری اینن سیاه چاملریله عادتاً براس و ییجره منظره سی اراۛه ایدیور. صول طرفده، قارلی طاغلرک تپه لرینه قوبو مائی بولوطلر بیغلمش. اوزرندە، توز پنبه سی زمین اوزرندە، قر صولفون برهلال شکندە. هوا کیتدکجه صوغویور. صاری قامیشه کلدیکمز زمان، صوغوق تحمل ایدیله مه جک درجده ایدی.

(صاری قامیش) کنیش براوا اورتاسنده، واسع، قولبلر، باراقه لر، منظم بنالر، شمندوفر یوللریله طولو بریر. اطرافلی جاملی طاغلرله محاط. اورتاسندن کچن یولک اطرافندە آخورلر و ققرا اولری وار. چارشیمی منظم و کارکیر بنالردن مرکب. فقط کاملاً یاقیلمش. چارشینک یاننده عادی تحت باراقه لر وار. اوزرلرندە کی چیویدی رنکندە مائی یازیلردن بورالرک فوطوغرافخانه اولدینی آکلاشیلیر. جاوشیده کی تیارو و سینه ماده یانمش. اک کوزل بنالری، ظریف و بارلاق کلباسی، ساچ طاملری کرم بیدرنکندە بویالی اولری، طاغلرک جاملی انک لری آلشده و یوکسکلردە روس ضابطلرینک عائله لرینه

مخصوص بالقونلی، هب بر مودله، ظریف و بوسک کار کپر بنالر.
صليب احمر خسته خانه لری ده بو بنالرك ياننده.

...

صاری قامیشدن اعتباراً قارصه قدر کنیش بر اووا امتداد ایدیور.
اوواده منتظم بر شمندوفر خطی ایله کنیش و کوزل بر یول وار.
صاری قامیش جوارنده کی اووا کوز آله بیلدیکنه یشیل و جاذبه لی.
اووانك اوزاق افقرنده جاملی طاغله، کنیش یشیلکلرند، آنده
قیرباچ، باشند. باق، آتی لوندانه اوینادارق قوشان چرکسلر
و آذربایجانلیلر کورولور. بوکوزل یا یلارک عثمانلی الیرینه کچمی
اونلرك عاداتا شوق و سرورینی آرتدیرمش. سیالرنده برسوینچ،
بربشاست حس ایدیور. یانکزدن کچرکن، الیرینی کوکسلرینه
کوتوره رک، بیقلری روز کارلر آتنده اوچوشارق، چرکس انوابلری،
کوموشلی قیرباچلری، کوکسلرنده کی صواتلی فشنگ کلکریله سزه یوره کدن
برسلام و یریشلری وارکه، کوزلرنده عاداتا شو حسلر اوقونیور:

— آرتق قاووشدق. بویرلرینه بزم اولدی، ینه اسکی معزز
خاطره لریمزله یاشایه جفیز. روس اداره سنی، عصرلردن بری عثمانلیقه
مسلط اولمش، فقط بوکون اورتهدن قالمش بر فلاکت کی صایاجفیز..
قلکیز بو طاتلی حسلرک تأثیریه مسعود اولورکن، او، آتی
مهموزلایور، یشیل اووانك دوز یوللرنده لوندانه طورلرله اوچوب
کیدییور.

صاری قامیش اوواسی آت اولورلیله طولو. آج کوپکلر اولولری
يک ایچون باشه اوشوشمشلر، تعفن ایتمش اتلرینی ینلر اولدقلری
یره دوشوب ده ویرمشلر. بوتون اووا ایصسر و تنها. اوزاقده، یشیل
افقرده، استاسیونلرك مزین قبلری کورولور. آراهه جیمز، ایری
پاپاقلی، قیصه متانلی، مائی کوزلی، صقالی بر مالاقان. کوزل تورکجه
بیلیور. بوتون روس آراهه جیلری کی، صنعتده جداً ماہر. یوللرك
حالت، کوپلر آره سنده کی وه رستله تماماً واقف. فقط ساعت مفهومی

تونك ايچون مجهول . وقتي كونشك يوكسكلكنه باقارق آكلاپور .
حرب عمومي فلاكتي اونى ده شائيرتمش . كويى متعدد دفعه لارار منيرلك
وكوردلرك هجوملرينه عرض اولمش . بو سيبدين توركلره قارشى
تخنونيت كوسترييور :

— تورك يىخنى . اما غورجى ، قورده آرمنه ، يامان...

دييور . جوارده ، يكرمى سكلز قدر مالاقان كويى وارمش .
تاهاليسنك كافى ده قاجشار . مالاقلر ، روسلرك پروتستانلرى
جتابه سنده . كليسا لرند خاچ يوق . كويلرى غايت منتظم . اولرى
يولك ايبى كنارند . طاملرى اسويچره بنالرى طرزنده ، اوكلرى
بالقونلى . اولرينك اوكنده كي باغچه لرده سوكوددن باشقه آغاچ يوق ؛
يومنتظم كويلرك ياننده تورك وكورد كويلرى شكللرله ، سفالتريله ،
بويوك برتضاد تشكيل ايدبييور . زواللى مسلمانلرا بردرلو طور اراقدن
چيقمق ، طور اغك ده اوسق اولدينى حالا آكلامق ايسته ميورلر .

يولك اطرافنده كي تارلار كاملا سورولمش ، حتى اكينلربيله چيقيمايه
باشلامش . بعض تارلارلرده ، باشلرند فس ، چركس چوجقلرينك
تارلا سورداكلرى كوردوليور . هر كويده روسلرك بر حكومت بناسى
وار . بونلر كره ميد رنكننده بويالى طاملرى ، منتظم كاركي ديوارلريله
در حال كوزه چاربييور . يول كنارلرند ، يولك محافظه سنه مأمور
اولانلر ايچون ياييلان بياض كاركي بنالره معين مسافه لرده تصادف
ايديليور . بوبنالرك جبهه لرند برر كورمك وقازمه رسى ، ديوارلرند
خورشون ياره لرى وار .

صارى قابيشدن قارصه قدر يول اوزرند كي كويلردن بر قسمى
مسلمان ، بر قسمى مالاقان . (يندى كليسا) خريستيان كويى . بوراده
چركسلرده ساكن . كوى بوم بوش . اولرينك قابيلرى آچيق ،
يىچره لرى قيريلش . صوندرمه لرى صامانلره طولو . او طه لرند سپدر ،
طالبسه پارچه لرى ؛ انبارلرند آربه ، بغدادى آرتيقلرى ؛ آخورلرند
هسته لرله حيوان نعلارى ؛ يىلكلرند سهانلر واوتلر ؛ صمانلقلرند

دوكتۇر وار . اينىكلىرى ، بوزاغىلىرى باغلادقلىرى اپىلر على المجله
 قوبارىلىش . اوقاق ، كاركىراوطەلرېنە برملال ، برتامم ، بر آجى سېنىش .
 آج كدىلر ، يىتاب وبى مجال باغچەلردە اوبوبورلر . بىزى كودر كودرمن
 آياقلىمىزە سورتوندىلر . آغلار كې حىزىن ، آجىقلى ، او كسوز بر
 سىلە مياولا مابە باشلادىلر . هر طرفدە ، مدهش راستىلانك ، قورقونچ و آجى
 بر فرارك انرلى وار . ارمنىلر كويلرى تخرىب ايتىشلر ، يىشلىرىدن
 قوشان عثمانلىلرە قارصىدە يىكى برمدافىه قونى حاضرلامق ايجون
 بورالردە پاشايان زواللىلر آغىرلىرىدن لقىمەلرېنى ، صىرتلىرىدن
 انوابلىرىنى ، انبارلىرىدن ارزاقلرىنى آلىشلىر . بولار ، بوزاغى اولولرېلە
 طولو . عثمانلى تەقىيىدىن قاچان ارمنىلر ك صولە جناحى بو حوالى پى .
 تاراج ايتىش . تالان ، بوكوزل كويلر ك اك بويوك دشمنى . كوزلىرى
 آجىق ، بويونلىرى اوزانمىش ، مەصوم و يىچىارە ياورولر كې بوزاغى
 اولولرىنىك يول كىنارلىرىدە ، دەرە بويلرىدە بى روح وبى مجال بر ياتىشلىرى
 وار كە ، بومەصوم اولولر قالدشېسىندە انسانك بونى غېر اخىيارى
 بوكولە مك ، قىلىك درېنىكلىرىدە آجى بر صىزى طوبىلماق قابل دكلر .
 (بىدى كلىسا) ، دن صوكر (فرە حمزە) ، (سلېم كوى) ، (بىكلى
 احمد) ، (ولادى قارس) اك مەھم كويلردن مەدود . سلېم كوى ، مالاقان
 كوى . اولرى ، يول كىنارلىرىدە ، بوكىك و سېورى طاملىرىلە غايت منظم .
 طاملىرىنىك اوچلىرىدە برىلىك بوواسى وار . هر بووادە برىلىك سىكون
 وحضور ايجىندە اوچلوردىنى ، وياتك باجاغىلە اقلرى سىر ايندىكى
 كورولبور . روسلر ك قوشلرە بك مراقلىرى وار : همان زەرە كىندىسەلرە
 بوكىك بر دېرەك دىكەشلىر ، اوزرىنە كوشك يىچىمىدە غايت ظىرف
 يووالر يامىشلىر . طىر بىزوندن سارى قامىشە قدر بو يووالرە هر كويىدە
 تصادف اولونور .

قارصە ياقلاشدىقمىز زمان كېچە اولمايە باشلادى . شېرك بوتون
 جىطىنە نوبىتچىلر دىكەشلىش . صورمادىن آكلامادىن كېمە پى .
 حالىو بر مېورلر . قارصى حوالىسىدە كىنىش بر دەرە ، منظم اولر .

ظریف باغچه‌لر وار ، آغاچلر هنوز یشیلنمه‌مش . شهره یاقلاشدقچه خرابی آرنیور . کج‌دیکمز سوقاقلر عادتاً بریانین بری . بورالری ازمیلر طرفدن تخریب ایدیلن اسلام محله‌لری . براز اونه‌ده ، منتظم بر باغچه‌نک آغاچقلری ، دمیر بر کوبرو . دها سوکرا الکتریکلرله منور بر شهره کیردک . آرتق قارصک ایچنده یز . کنیش ، اطراف کارکیر اولرله مزین بر جاده الکتریک ضیالری ایچنده یوکه‌لیور . هر طرف ضیا طوفانه بوغولمش . سوقاقلرده اها لیدن کیمسه‌لر یوق . برایی عثمانلی عسکری منتظم دائره‌لر اوکنده نوبت بکلیر . ضیادار نجره‌لرده ضابط اونیفورمه‌لری ، عسکر باشلری کوردولیور .

قارص ، ۱۵ مایس

صباحلین قارصک منتظم طاملری بارلاق برکونش آلتنده کوزلر قاماشدیریوردی . کیجه یاتدیغمز بر ، (وایه‌نیا صوبرانیا) عسکری قلوب . قلوبک بر دائره‌سی عسکرله طولو . اوزون بر سفرك یورغونلقلری ، حربک بوتون سفالتلری کوردن قهرمان عسکرلریز ، قلوبک تیارو شانوسه طوبلانمشلر ، آلتلرینه خالیر سرمشلر ، آلرند . روس مجموعه‌لری ، رسملر سیریه مشغوللر . یان طرفده ، عجمی بارماقلر بیانونک فیل دیشلری اوزرند کزینیور . غیر منتظم ، طاتلی سسلر شاتونک کوی منظره‌لری ، آغاچقلر کوسترن بویالی برده‌لری آره‌سند عکسلر حاصل ایدیور .

قارصک الکتریک ضیالری آلتنده کوردون کیجه منظره‌سیله کوندوز منظره‌سی بیننده بویوک بر فرق وار . ایکی یوکسک قایالک آره‌سندن آقان قارص صوبی شهری ایکی‌یه آیرییور . بو قایالک صوله‌کند قارص قلمه‌سی ، صاغده‌کند خراب و بریشان اسلام محله‌سی وار . یکی قارص ، نهرک سول ساحلنده . ایکی قسم ، بر اسکی کارکیر ، برده یکی دمیر کوبروایله مربوط . روسلر اسکی اسلام محله‌رینه طوقونماشلر . اونلری اولدقلری برده جورومک ،

اولهک ، زوال بولمايه محکوم براقشله . يکي محله لری ، مهيب و منتظم
بنار وکلیسائره ، قارشيسنه ياقشله . يکي قارصده منتظم بويوک بر
چارش وار . جاده شهردن اعتباراً يوکسه ليور ، صوکرا کلیسايه
وقارص هيکله طوغری آجالور . کلیسانک جواری غایت منتظم
و يوکسک بنارله طولو . بونلر عسکری انبارلر . کلیسا ، آچيق
نفق ، بياض وترشه رنگلری ، يالديزلی خاچلرله نادیده بر صنعت
اثری شکلده بارلايور . ياننده ، ۱۲۹۳ سفرنده موفقیتلر کوسترن
روس عسکرلری نامنه رکز ایدلمش ، ایری طاش بیغیندن برآیده .
اوزرند قوجه بر صلیب . حولیده تاریخلر و یازیلرله مزین عسکر
مزارلری وار . بو ، کلیسا دکل ، مادنا دینی و عسکری برآیده .
قارص هيکلی ، کلیسانک اوکنده وکنیش بر میدانده . هيکل ، قهرمان
اردومزک صوک صدمه سیله پارچه لانمش . روسلرک قهرمانلق تمثالی
جسم بر هیولا ، قولى قويغمش ، آياغی قيريلش ، بایراغی پارچه لانمش ،
طاشلر اوزرند یاتیور . آبدنک يالکتر قاعده سی ، سیوری بر قایا ،
اطرافنده ده سلطان عبدالمجید دورینک طوبلری قالمش . قایانک آلنده کی
درت کوشه کارکیر دیوارک هر کوشه سنه بر طوب قونمش . بو طوبلرک
اوجی ۱۲۷۱ ، بری ۱۲۷۴ تاریخلی . هر بری ۹ چاپنده ، ۲۳ قطار
آغرلغنده . نومرولری ۳۷۰ ، ۳۷۲ ، ۵۲۶ ، ۳۷۹ . اوزرلرند
سلطان عبدالمجید خانک طفرالری وار . هيکل قاعده سی اطرافنده
قانادلری قیریلش طونج قارتالار ، صاری توزلر ، بر چوق روسجه
حرفلر ، اوزرلرند روسجه یازیلی طونج لوحلر ، مدالیه شکلده
طونجبدن جنرال رسملری پارچه پارچه یرلرده یاتیور . بو هيکل
۱۲۹۳ موفقیتی نامنه روسلر طرفدن دیکلیمش بر ظفر آبدنسی .
هيکلک اسکی شکلی صنعتکارانه . روسلر بر چوق مسابقلر آچمشله ،
نهایت اونی انتخاب ایتشلر . منتظم شکلی شویله : بر روس نفری ،
النده روس بایراغی ، بر قایا اوزرند طوریور ، آياقلرینک آلنده
عثمانلی سنجاغی . بر قارتال هواندن کلش ، پنجه سیله عثمانلی سنجاغی

پارچالابور. هيكلك قاعدهسى درت كوشه لى . هر كوشه يه عثمانلي لردن
 آلتنه برر طونچ طوب ، يازيلرى و طغرالى طيشارى كلك اوزره ،
 ياپيشديرلمش . قاعده نك درت كوشه سنه ، روسلك اك مشهور جنرال لرينك
 رسملى مداليه حائله قونولمش . ۹۳ سفرنده قهرمانلق كوسترن ،
 قارصده خدمتلى كورولن قطعه لك اسملى ونومرلى برر طونچ
 لوحه يه يازيله رق بو رسملك آلتنه جاقيلمش . هيكلك درت طرفه
 عثمانلي لردن آلتان طوبلرديزلمش . آره لرى آغير زنجير لره ربطايدلمش .
 هر كوشه يه ايكي شير طوب ، اوزرلرينه ايرى جفته قارقاللر قونمىش .
 بو آيدى شيمدى بارچه بارچه . كليسا ايله هيكل تامما كوسترن
 بيوركه ، روسلر دين ايله عسكرلى مَرج ايدىيورلر . هر كليسا ،
 عين زمانده عسكرى برماهيقي حائز . ديوارلرينك پارماقلىرى بيله
 عثمانلي لردن آلتان طوبلر تشكىل ايدىيور . قارص قلعه سى اتكنده ،
 ارمني لره تخصيص اولتان بر كليسانك پارماقلىرى ده عثمانلى طوبلر بيله
 وجوده كتيرلمش . قوماندانلق دائره سنك اطرافنده عين طوبلردن
 پارماقلىق ياپيلمش . آچيق نفق بويالى ، نفق طاملى حكومت قوناغى ،
 عسكرى قلوب ، چارشى ، هب يكي قارصده . جاده لرى ، باطوم جاده لرى
 كې ظريف و مزين دكل . مطبعه ، تياترو ، سينه ما ، چارشى
 بوينده . بو كوزل و متين بنالر ارمني لر طرفندن ياقيلمش . يانفيندن
 قورتولان مغازه لك اوكنده عثمانلى نفرلى نوبت بگليور . ارمني لر
 ارزاق آتبارلرينى آتشله مشلر ، ياندى ظن ايدىورك صاووشمشلر .
 بنزين يالكىز پارلامش ، نجره لردن طاملره طوغرى سپاه بر ايس
 براقدقدن سوكره سونمىش . چارشى جوارنده ، قارص قلعه سنك اتكنده ،
 خراب مناره سنك كلاهى قونمىش بر جامعه لك و يوكسك بر مناره
 كوروليور . بو مناره ، يرينه كليسا ياپيلان جامك مناره سى . اصل
 اسكى عثمانلى قارصى بوراسى . شهرك ملت باغچه سى ، دمير كوپرينك
 ياننده . كاركي كوپروايله اطرافنده كې قېلى عثمانلى حاملرى ، ايى طرفده
 قاپاره طيرمانان اسكى اولر ، اوراق وايغچه چان قوللرى ، عادتاً بر

فلورانس منظره سی اراۛ ایدیور . قارص شهرینک کارکیر کوبروسی .
اوزرنده نظر بلا اختیار، دانت ایلده آنریسی آرابور . قارص صوبی
قواقلر وسوکودلرله طولو بوغازدن طاتلی بر شادلیتله آقپور ،
چاربدنی اوقاق وصیق قاپلر اطرافنده بیاض کوبوکلر یاپارق یاییلور ،
دمیر کوبرینک یاننده کی باغچه نك سوکودلری آره سنده غائب اولور .
نهرک کنارنده باشلرنده یاق ، برایی چرکس آنلری صوواریبورلر .
ایکی قادین ، اللرنده قوغلر ، بریشان قیافتلرله صو طاشبورلر .
قارصده ای صویوق . ایچیلن صو دره دن آلینور .

عسکری قلوب یوکسک برینا . قاملار و پالمه لرله مزین سالونلری ،
عسکری کتبخانه سی ، اوطه لری غایت ظریف و منتظم . کتبخانه سی
تاریخ حربه عائد اثرلرله طولو . قلوبک یاننده اوقاق بر مکتب وار .
مکتبک کتبخانه سی روس عرفانک یوکسک کلکنی کوستره جک بر
ماهیتده . دیوارلرنده غوغولک ، له مارنطوفک ، پوشکینک ، بویوک
پترونک رسملری آسیلی . کتبخانه ده کی اثرلر کاملاً روسجه . هرشی
ملی . روسلر غریبک همان بوتون اثرلری لسانلرله یکیرمشلر . روس
ملکی ، لسانیه ، ادبیاتیه جدأ افتخار ایده ییلر . روسلر جالشق
واوکر نملک ایچون اجنبی لسانلرله دماغلری یورمق زحمتدن قورتولمش .
لسانی اوکا هرشی ، غریبک بوتون علم خزینه لرینی تأمین
ایدیور . قارصده ، روسیه نك اوزاق حدودلرنده ، اعدادی درجه سنده
بر مکتبک کتبخانه سنده بیله ، روس تاریخلرینک اک مکمللری ، غریب
ادبیاتنک کزیده ترجمه لری ، یوزلرجه رسملی مجموعه لرم ، روس
ادبیاتنک نفیس اثرلری موجود . اوپله تاریخلر وارکه ، نفاست جهتیله ،
آلمان طباعته یاقلاشیور . آلمانلرک رسملی تاریخ عمومیلری ،
مایه دک جغرافیالری ، لایپزینک اک معظم رسملی نشریاتی روسجه یه
ترجمه ایدلش . هر اثرده ملیت اندیشه سی ، ملیت حس ، ملیت
عجبی کوردولیور . روس شاعرلرینک اثرلری مختلف نفاستده
باصدیرلش . قافاس شاعری لرمانطوفک قافاس بدیمه لریمه ،

قافاس عشقلرينه ، قافاس قهرمانلقلرينه دائر يازديني تيارولر
 وشعرلر كاملا ، رسمي اولارق ، باصيلمش . روسلر بك معقول
 دوشونمشلر : بر ملتك اك مهم قوتى ، حق استيلا وتميل قوتى ،
 لسانى ، ادبياتى و عرفانى تشكيل ايدر . روسلر بو تاثيرى ، اداره لرينه
 آلدقلى خلقك قياقلرينه قدر تشميل ايتمشلر . صارى قاميشدن قارصه
 قدر بر جوق روم كويلرى واركه ، لسانلى روسجه ، قياقلرى روس
 قياقلرى . روجه لرى غايت قابا . يالكز بو تاثير توركلر اوزرنده
 هيچ بر اثر براقامش . توركلرك اوطوردقلى يرلره جوار روسلر
 ييله توركجه يي اوكرنمكه مجبور اولمشلر . توركلر غننه لريني ، مىلى
 توركولاريني ، عرفانلريني تماميله محافظه ايتمشلر . بناءً عليه بزم ايچون
 ياپاجق شى ، تورك عرفاتنى يوكسلكمك ، لسانى جذاً ساده لشديرمك ،
 بورالرده ياشايان تورك قارداشلريمزله حقيقى بر لسان برلىكى وجوده
 كتيرمك ، مليونلرجه توركى عبنى عرفان ، عين حس وعين فكرله
 يكديكرينه مربوط قيلمقدرد .

...

قارصده هيچ بر دكان آچيق دكل . آليش و يرش يوق . بوتون
 شهر ، يانمش سواققلرى ، خراب محله لريله عسكرى اشغال آلتنده .
 اوزاقلرده قهرمان عسكرلريمز (كمرى) يى آلمايه چاليشيورلر .
 كمریدن كلن ضابطلر (قارص) ي ناصل آلدقلىنى حرارتلى بر لسانه
 آكلانيورلر : عسكرك كيجه لين قارصى اشغالى بك مدهش اولمش .
 ارميلر نه ياپاجقلىنى ، زرهه قاچه جقلىنى شاشيرمشلر . شهرى
 واسلام اسيرلىرى محافظه ايچون روملردن بر قطعه تشكيل ايتمشلر .
 فقط بوتون بو تشكيلات عسكرلريمزك منتظم حركاتى سايه سنده هيچ
 بر موفقيت تايمين ايده مەمش . كيجه ، شهر آلورلر ايچنده يانيورمش .
 بر طرفندن ده عسكرلريمز قارصه كبريورمش . سواققلرده باغيرانلر ،
 قاجانلر ، فرياد ايدنلر يى نهايه ايتمش ...
 قارصده بولونديمىز صروده (كمرى) ده عين وضعتده ايدى .

كلن راپورلردە ، ارمنيلرك كويلردەكى اسلاملىرى قتل ايتىدكارى ، كىرىدە قادىنلرك ، چولق چوجىك آجى فريادارى ، چىغىقلىرى ايشىدلدىكى خبر وىر ياپوردى . كىرى ، مقاومىك صوك ساعىلىرى كىرىيوردى .

قارصك استاسيونى كليسانك آرقە سىندە . استاسيون اشيا ايله طولو . ارمنيلرك قاجيرامادقلىرى ايكي اوج واغون ، جىم شىكليله استاسيون او كىندە . دىر بوللرىك ماقىصلىرى ، استاسيونك او كى ، ايجى واطرافى اشيا بىيغىنلرله محاط . ماسە ، آياق قابى ، شىكە ، كىتاب ، سىدىق ، ياتاق ، طولاب ، بىندى طولو طولو بولر ، قوش تويلرى ، باتاقس ، فصوليه ، ياموق ، يوك ، بىيغىنلرله استاسيونى طولدىرييور . سىدىقلىك قاباقلىرى قىرلىش ، ايجلىرى آراشدىرلىش ، پرىشان بر بىيغىن حالندە براقىلىمش . آردە لىرندە بر جوق كوكىلر ، آچلىقدن بى بحال ، او بويورلر . سىدىلرك ، تىكەنلرك ، لامبەلرك ، ارمنىچە وروسچە كىتابلرك اطرافى شىكە لىردن بوشانان قوش تويلرله اورتولمش ، بر جوق اشيا چامورلر ايجىندە .

قارص قلعەسى بوتون بوسقالتە حاكم . قلعەك اوزىرندە غىمانلى بايراقى طالە لانيور . موقع مستحكم ، قلعەدن باشلايور . قارصك مستحكم موقعىدە ، اسكى ويكى قارصك فوقىندە ، يوكسك بر قاينك كنىش ميدانى اوزىرندە ، باشلى باشنە بر شىر تشكىل ايدىيور . قىرمىزى طاملى ، منتظم بىنالىرى اوزاقلىردن كوردونيور . خستە خانە كليسانك يالدىزلى خاچلىرى ، نەقى چاك قولەلرى بارىل بارىل يانيور . قلعە قاينك اوستە بىنا اولونش . قلعەك اتى قارص درە سىنە قدر سىراپا قايا . قوماندانلىق دائىرەسى بو قاينك اتكىندە و قارص صوبى كىنارندە . دائىرەك او كىندە سوكود و قاواق آغاچلىرى وار . باغچەسى ظريف چىچىكلر و آغاچلرله مزىن . دائىرەك او كىندن كىگور و ايله قارشى بى كىليور . منتظم بر يول زىقزاقلىر تشكىل ايدەرك موقع مستحكمك بولوندىنى تىبە بىچىيور . يوقوشك آلىندە ، درەك

ساحلنده غایت جسم انبارلر وار. بوانبارلر، ارزاق، اون، اثواب و مالزمه ایله طولو. منتظم بنالری دره کنارلرینک شهرینی اخلاص ایتمور. مهتاب بو کوزل وادیلرده سحرلی بر تأثیر حاصل ایدیور. قافاقلر و سکودلر آردسندن طائلی جاغیتیلرله آقان قارص صوبی مهتابک صوافون ضبالری آلتنده کوموش خارلرله بارلایور. کویا بر زمانلر، قیلرند غزا تور کولری او قویان عثمانلی قهرمانلرینک ظفر نشیده لرینی تکرارلایور.

...

قارص، حقیقی بر اسلام و تودک شهری. حضرت همرك بوبلند یادکاری عثمانیلر آلتنده تاریخی و عسکری بر قیمت قازانمش. قارص حوالیسنه ایلك کلن عثمانلی، حتی شهزاده لك زمانلرند کورجیلرک دارالمکی اولان کوناش (کونایس) مملکتینه. قدر ایلریله بن ایلك خاقان، یاووز سلطان سلیم خاندن (پنجوی جلد ۲، ص ۴۵). عثمانیلر قارصک عسکری اهمیتی جداً تقدیر ایتشلردر. ۹۸۷ ده آناتولی بکلر بکیسی جعفر پاشا، صوقوللو محمد پاشانک اوغلی شام بکلر بکیسی حسن پاشا ایله برابر قارصه کلدکاری زمان، ایلك ایشلری قلعه نك تعمیر ایشلدر. اوصرمده روم ایلی بکلر بکیسی محمود پاشا قولنده برطاش بولونمش. الفاسط عربیه ایله یازانش و تاریخ ایچون بر سنک مرمره قازلمش ۵۴۸. تاریخنده ملک عزالدین نام بر پادشاه کزینک وزیر فیروز نام بر نیک اندوز بو قلعه یی تعمیر ایتمش و آکا دنخ بنده کریم الدین دیمکله معروفه بر خاتون عصمت قرین معاونت و مظاهرت ایش ایدی. اول سنک کرانینه قلعه نك بر محله وضع اولنوب اول آثار قدیمیه رعایت ایدلمش (پنجوی جلد ۲، ص ۵۶ - اولیا جایی، جلد ۳، ص ۳۳۰). قارصی تعمیر ایدن عثمانیلر تاریخی آیده لرینی ده محافظه ایتمش. ایتشلر. اوزمانلر قارص قلعه سی بش قاتلی سوردن مرکب ایتمش. آشاغی حصار قلعه نك اتکنده ایتمش. قاپیسی شرقده ایتمش. واروشنک

اوج قاپسى واردى : بى ارىرومە آچىلان جىرى قېوسى، دىكرى
 قاقىرمانە آچىلان اورتە قېو ، دىكرىدە روانە كىدن بەرام پاشا
 قېوسى. قامە دىوارلرندە طوغولمالى، سىرىناھلى، قىشلى دىدە بانلر ،
 بوابلر بىكردى . قارس آرپەلىق طرىقبە طوغولۇشالارە وىرىلىردى.
 اياتلىك اون قىضاسى ، مىر قىضاتىك سىكز ناچىسى واردى . عىمانلىلر
 دورندە مەمور و مىزىن بىرشەردى . جامىلىرى، عىمارتلىرى ، حماملىرى
 منظمىدى . اھالىسى غایت دىنداردى . بىرزمانلر ، قارسىدە ، شىخ
 حسن خرقانى ، حسين كىتخدا ، قالىتاقچى زادە جامىلرندە اذانلر
 اوقونۇر، قارس اووالرى شىرق سىفرلرىنە كىدن لالامىصطفى پاشالرك،
 اوز دىمىر اوغلى عثمان پاشالرك چادىرلىرى، آنلىرى ، طوغلى و اىالت
 عىسكەرلىرى طولاردى . قارس ، اك اوفاق قايسە وارنىچە قدر عىمانلىلر.
 جەلدىر سىفرلىرى ، قارس اطرافىدە حاضرلانىردى . بىكون ، قارس
 صوبى كىنارندە خرابەلىرى كورولن، اك منظم و مكمل قىسمى قاىالرك
 تىبەسندە مىرور و مىفتخر بوتون شىرە حاكم اولان قارس قلمەسى،
 شىمدى اساردىن قوروتولۇش قىرمان بىر عىسكەر كىمى ، سوكىلى بايراقلىك
 طاتلى طالانە، لانىشلىرى آلتىدە ، شانلى ماضىسىنىك يادىلە سىرمىست ،
 كىنىش افقار قارىشىندە دىكەنىور كىيدىر . . .

اردەمان ، ۱۸ مايس

قارسىدن كونشلى برهواده جىققى . آرتىق صوغوقىدن، قاردىن ،
 سورە كىز ياغمورلردىن قوروتولدىق صانىوردىق . ذاتا برآيدىن بىرى
 موسىلىرىدە شاشىرمىشدىق : طاعلىر قىش ، اووالر بەسار ، تىپلر
 قار ، وادىلر جىچىكلرلە طولو .

قارس جوارى بك لطىف . قارس صوبىنىك سوكودلى ساحلارندىن
 كىنىش وىشىل اووايە كىرلىدىكى زمان، ظرىف و منظم كويلر كورولبور.
 هنوز طومورجوقلانمايە باشلايان آغاچلر آلتىدە سارىشىن تويلرى ،
 قىرمىزى اىيىكلرلە خروسىلر و طاووقلر چىلر اوزرىندە اوتلايور ،

قويونلر مه ليور، قووانلر اطرافنده آريلر بر شوق و آهنگ اوچو شيور.
 اوراق ، يالين آياق برچوچق، صهانلنگ اوزرنده او طورمش، توركو
 سويليور . آشاغنده ، باشنده منديل ، بر روس قاديني اينك صاغمتله
 مشغول . اوزاقده، آغاچلر آره سندن دره نك چاغيتيسي كليور. هوا
 صيچاق. اوزون و منتظم بر كوپرينك سرينلكر ايچنده آقان طورغون
 و پارلاق صولري كنارنده، جويل بوسلي اوچ اوچ درت تورك قيزي
 باجاقلريني صبوامشله، سپاه كاكلريني آللرينه دوكلشله، چاشير ييقايورلر.
 بوراسي بر مالاقان كوبي . كوبي توركلر اشغال اتمشله. يول بويجه
 ديزيلن مالاقان اولري حادتا برر كوشك . اوكلرنده آغاچلر و باغچلر،
 يان طرفنده قارصدن اردهانه كيدن ده قوويك منتظم رايلى ،
 براز اوتنده اووانك چيچكل ياشيللكر اوزرنده طاوارسورولري.
 قويونلر ساكن ساكن اوتلايور . حريك اولوم صاچان فورطنسي
 بويرلردن كچمه مش. بورالر ، روحه شوق و انشراح و برن كونشلي بر
 سما آلنده ، يشيل اووالري ، چيچكل نپهلري ، براق دره لري ،
 شيرين كويلريله ياشايان بر منطقه . قارص جوارنده كي يوكسك نپه
 چيقلمله ييتيور. كوزه، رنكدن باشقه برشي كورميور. قولاق، ترانه دن
 باشقه برشي ايشيتيور. كوياقارص اووالرنده كي قوشلرك صباحي تيجيل
 زمانى . قيرلر ، دره لر ، آغاچلر طاتلي جيويكتيلر ، باينين نغمه لر ،
 تيز سسلر ، متوالى ترانه لرله چينلايور . بعضاً يول كنارنده كي طاش
 كومه لري اوزرنده ظريف برقوش، تورنجي كوكسى ، الا كوزلري،
 سويلي فاغه سيله، باشي سمانك مائيلكلرينه ديكه مش، اونيور، اونيور،
 وجد ايچنده ، حظوظ ايچنده ، فرياد ايدييور . صوكرا ، بردنبره ،
 رنكين قانادلريني چيربارق اوچيور، اووانك ياشيللكرينه قاريشيور.
 بوتون بو آهنگ ايچنده ، نغمه لرينك شطارتيله روحده طاتلي نشلر
 اويانديران برسته كار وار : تارلا قوشى بعضاً چاليلر آره سندن،
 بردن بره قومرال بر قاناد آنى و سريغ بر اوچوشله مائيلكلر
 ايچنه يوكسه ليور ، يوكسه لكجه اونيور ، اوندكجه شوقه كليور .

بو صدا ، كونا سالار ك مترم روحي . آشاغیده ، صاري زنبقر ،
 مور قاره باشلر ، افلاطون چيچكلر آره سنده اوراق بر يوا
 وار . ايچنده ، كوزل برقادين يوزنده كي لككلى آنديران بنگرله
 مزين ايبي اوچ يومورطه ، هوالرده اوتن آنانك نزولنه منتظر ،
 طور ييور . چاليلرده جيولدايان قوشلر هب صوصمشلر ، بولا هوئي ترانه يي
 ديكلورلر . تپلر يوكسه لكجه نغمه لر آزاليور ، هوا كيندجه صوغبور .
 ياما جلرده قيشدن قلله قار پارچهلر وار . اارين قار صولرى بحرالر
 تشكيل ايدمرك آقيور ، چايرلرده مائي سنبل كومه لر يي جانلانديرييور .
 يولده برچوق كويلر . قسم اعظمي بوش . آينير كولك كنارينه
 روس غارنيوزنلر ياييلمش . غارنيوزنلر صيره واري ، زمينلكر
 شكلنده ، فوق العاده منتظم . قاييلرينك ياننه ، نجره لر ينك كناوينه
 چيملر قابلاشمش ، بهارك طراوتيله يشيل برنك آلمش . غارنيوزنلر
 يتدكدن صوكرا ، كوله اوواسي باشلايور . اوراق برچركس چوجوخه ،
 باشنده باباق ، النده قيرباچ ، سرت بر آته يينمش ، اوكنده كي آتلىرى
 قوشديرييور ، روزكار كهي اوجوب كيدييور . قارصدن اردهانه
 ياييلان ده قوويل خطى بورادن كچيور . نه كوزل آقشام ؛ كنيش
 افقلىرى چاملى طاغلرله نهايتله ن قيرلر ك مختلف يرلرند كويلر كوردوليور .
 بونلر (شاراني) و (سالوت) كويلرى . اوچاقلردن دومان توتن
 كويلرى ايلك دفته كورييورز ؛ كوش باتمش ، يوكسك افقلىرده
 خفيف برقيزيللق وار . اوزاق كويلر ك باجلارندن چيقان مائي بر
 دومان يشيل بر زمين اوزرينه ساكن ساكن ياييليور و اوزانيور .
 هر طرف سكون ايچنده . اوواده سورو سورو اينكلر . قويون
 سورولرى آغللرينه دونيور . باتاقلقلره افقلىر طاتلى رنكلرى
 عكس ايتمش ، بوتون صولر چايرلر اورتهدن تورنجي برنك آلمش .
 آرده صيره ده ، كچيكهش برقاق قوش اووانك اسمرلكلرى ايچنده
 اوچوشيور . صوك ترانه لرى ، اوزاقلردن كلن درملر ك زمزمه لرينه
 قاربيشور . چايرك اورتهدن ، ده قوويلك كجديي يرلرده ، اوزون

و منتظم اخشام کوبریلرک صاری دنکلی اووانک یشیلدنکلی
 آره سنده فرق ایدیلور . اوکیجه یی (مردینک) ده کیره جکز .
 مردینک جوارنده کی (اوچی کوی) کاملاً خراب . بو بد بخت
 کوی چوقدن کومولش برانسان مزارینی آکدیریور . دیوارلارنده
 اوتلر بیتمش ، چیچکلر آچش . اوچی کویلیلر اردومزک ایلك
 (صاری قامیش) محاربه سی اوزرینه بزه یاریمله ، روسلره اهانته
 اتهام ایدیلن ، کویلیری و اولری قازاقلر طرفدن ییقیلان ، قالان ایدیلن
 زوالیلر . شمدی ، (مردینک) . یرلشدیرلمش . (مردینک)
 وقبله تورکلر وارمیلرله مسکون ایمش . سیاست حرصی سنلردن بری
 برلکده یاشایان ایی ملتی بربرندن آیرمش . کلیسالر بوش ،
 جامعلر خراب ، اولر ایصسر . بر قاچ آوه یرلشن اوچی کویلیلر
 اوراده یابانچی کبی .

اردهانه قدر امتداد ایدن بومنطقه ده روس کویلیله برابر چوق
 تورک کویلی ده وار . تورکلرک الک زیاده حاکم اولدینی یرلر بورالری .
 لسان سلیس و لطیف تورکجه . آره سنه پک آرزو سجه کله قاریشمش .
 تورکولر کاملاً عشقه و مرده لیکه دأر . بر تورکوده شویله دینور :

(واغاور) دن کوچ ایتدم

فندق قیردم ایچ ایتدم

ایل اوغلندن اوتوری

کنج عمریمی پوچ ایتدم

(واغاور) دن قالق دکل

سولر ایل آق ده کل

بن آلهدن غورخیرم

سن آلهدن غورخ ده کل

آره جانی کچدم

اکیلدم صودن ایچدم

کیدک ده ییکه آنامه

او روسه یسر دوشدم

تورکولرده اکثر مقاملر کوردی به یاقین. برچوقلری حسینی
آندیریور. ارزنجان وارضرومده صرف کوردی مقامده اوقونان
تورکیلر بولارده براز دها ایرانیله شبور، دها تیز، دها حزین
نغمه لرله سویله نیور. الک مشهور تورکولری آذربایجانلی، خنک قهرمانلی
ایچون یاپیلان تورکو. خنک روسلری قیرمش کچیرمش. قاریسی هاجر
توقیف ایدلش. بوتون تورکو، خنک آیریلغنه، هاجرک تأثرلرینه
مائد. تورکو (آبوزار) ضابط، (استقان) بارداق، (صالحط)
عسکر، (قازارما) قیشله کبی روسجه کله لر طولو. بریرنده سویله دینیور:

بن کلنده بزم یرلر قیش ایدی
کولر طولو اوردک ایلد قوش ایدی
برهرضحال یازدم الم اوشودی
آغلا خیم، آبری دوشدک ایلکدن

فی تورکوسندن صوکر، برکلین ایچونده تورکو یایمشلر. کوک
کلینک عشقیله وجده کلیور. سوکیلیسی کوتورن فایطونه خطاباً
شو تورکوبی سویایور:

ایشتم تازہ فایطون آلمش سان
نکرک فیربوب یولده قالمش سان
یاواش سور، یاواش سور فایطونی سورده
دردیمک درمانی فایطونه بین

باکونک یولری صره طاتلیجان
فایطونه بین فیذر، تلی جان
یاواش سور، یاواش سور، فایطونی سورده
دردیمک درمانی فایطونه بین

دیگر تورکولر:

بودنیاده اوچ نسنه دن قورقارم
برآبریلی، بریوقسولق، براولوم
هیچ برندن اصلا کوکلم خوش دکول
برآبریلی، بریوقسولق، براولوم

بكم دوشدك بوبرلره کوچ اولز
 آووج ايله كيرلي سولر ايجلنز
 اوچ دردم وار بربرندن كچيلنز
 بر آيرليق ، بر يوسفوق ، بر اولوم

بيكار سنك نه بلالي باشك وار
 باش اوجكده الوان الوان طاشك وار
 اوله اوجنده قيزلر ايله اينك وار
 ياندم قيزلر برسو و برلك بيكاردن

اردهان وجوارنده دها بوطر زده بك حزين تور كولر سويليورلر.
 بونلرك برچوغى، كندى تعميرلرى وجه ايله، مراقلى تور كولر. بونلرى
 سويليه بيلمك ايجون « انسانك يوره كي قاينايا كه سويليه ، دييورلر.
 (مردينك) ده يوره كي قاينا يارق تور كو سويله ين بر كنچ وار: اوجى
 كويلي على ...

على، جاملى طاغلك، كوراوغلو تبه لر ينك صباح كونشنه قارشى
 اوله حزين تور كولر سويليوركه ، كويا روحي عشق دن يانان، بو
 تور كولرى بايان، قلبك المرينى حزين بر فر ياد شكلنده روحزه احساس
 ايتك ايسته ين عاشق، كنديسيدر . اك كوزل سويلديكي، ديار بكرده،
 ارزنجانده، اضر ومده كوردى نغمه لرله اوقونان معلوم بر تور كو .
 فقط نغمه لر بوراده دها زياده حزن، دها زياده ملال كسب ايتمش.
 توركونك موضوعى غايت شاعرانه: بر تورك دلقانلىسى كوينده ياشايان
 برخرستان قيزنى سوييور . صاحلى تارلايه كيدر كن پشنندن
 آيرلمايور. آقشاملرى سورولر آغيلرينه دوزكن سوكيليسنك
 حسنى سيرايدرك روحنك آتشي نسيكه جالبشيور . فكرياً، حساً
 اودرجه مشغول اوليوركه ، نهايت طابدينى حاجى ، سوديكي صليبي
 كورمك ايستيور . قلبى هيچان ايجنده چارباق بر بازار صباحى
 قالقيور . كوشن ياما جلره آتونلر سر پر ، قوشلر طانلى ترانه لرله
 اورتانلى شلند برر كن كلسايه كيدييور. بر كوشيه چكلييور. سوكيليسنك

طابديني حاجي ، كليسادە ياييلان آييني سيرايدىيور . توركو شوبله
باشلايور :

واردم كليساسنه باخدم حاجنه
مائل اولدم بولوك بولوك صاحنه
قيز سنى كوتوردم اسلام ايمنه
واي سنان اولسون ساري كلين
آه سنى ويرم دنيا ماله

شرقيك نقراتي اوقدر حزين، اودرجه مؤثر كه ... على ، آلي
شقاغه قوميش، كوزلري برنم، روحندن قوبان تاترلرله فريادايدىيور:
واي سنان اولسون ساري كلين ، واي سنان اولسون ساري كلين،
سنى ويرم دنيا ماله

ديدكجه ، كويا آغلامق ايسيتيور . ساري كلينلر اورادهده مى بدىخت
عاشقلىرى بودرجه تسخير ايله مشلر ؟ ..

...

(مردينك) جوارنده كي اسلام كويلر خراب . زواللى كويلولر:

بوويران ير بهارميدر آواندر
قادر مولام جوق مرادلر ويرندر

ديمكده نه قدر حقيلر !

(مردينك) دن (اردهان) . قدر يوللر غايت كوزل . يول
كنارنده مسكون روم كويلرى وار . كويلرك اوكننده كي اوواده
اينكلر وطاوارلر ياييلور . قادينلر بوش آرابه لرك ياننه ، دوكنلر
كنارينه بغدادى سرمشلر، قوروتيورلر . ساريشين جوجقلر طاملرده
آرابه لرك ايچنده اوينايورلر .

اردهانه ياقلاشيدكجه، ظريف جام اورمانلرندن كچيلور. اورمانلر
تپه اوزرنده . تپه نك صولنده اردهان اوواسى، اووانك يشيل زمين
اورتاسنده اردهان صوبي ، (بغداد) و (ميخاييلوفسقا) كويلرى
وار . اردهان، دوز و منتظم بريول نهايتنده، بياض بنالريله اوزاقدن
كوروليوور .

اردھانە كيدن يولك ايكي طرفى، كاركيڭر و ظريف، برقائلى اولرله عياط . صاغده براسلام اوى ، انتظامى ، جبهه سنه قازيلان يالديزلى يازيلريله پارلايور . روسلر ك عسكرى انبارلى يولك كنارنده . دها صوكرا اردهان چارشيسنه تصادف ايديليور . برقائلى ، صيره وارى دكانلر ياغ وينيرله طولو . چارشينك بر قسمنى ارمنيلىر ياقشلر . فقط خراب ايديلن قسملر اهميتىز . حكومت قوناغى آلتنده كى مغازه لر ، قارشيسنده ملت باغچه سنك اطرافنده كى منتظم دكانلر ، اولد قلىر كى قابالى . بوراسى روسلر طرفدن ياييلان يكي اردهان . اردهان يوكسكجه برتبه اوزرندە . او كندن اردهان صوبى كچيور . قارشيدە دمير و ظريف بر كوپرو كچيلديكى زمان ، اسكى اردهانە كلينيور . اسكى اردهانك صاغده ، درەنك كنارنده ، عثمانلى قلمەسى ، ياننده جسم برقائلى ، دها صولده خراب جامعلريله اسلام محلهسى وار . قلمەنك قارشيسنده كى ساحله روسلر جسم قيشلەر ياقشلر . ايكي قسم بويوك بر تضاد تشكىل ايديليور : بر طرفده مدنيت ، ديكر طرفده ضرورت ، يكدىكرينه عادتا يان كوزله باقيور .

اردهان خلقى تورك و مسلمان . اهانلنك عثمانليغه وتوزكله اودرجه محبتلى واركە ، چارشى بوينده ، اوزرندە (محبت قرائتخانهسى) يازيلي يرلردە . متصل غراموفون چالورلر ، مىلى توركولرى ذوق و آهنگله ديكليورلر . آرده صيره ده حزين و مؤثر بر توركو غراموفونك بوغوق طينلرلى آره سنده ايشيديليور . صوك نغمەلىر بىتركن : « ياشاسين مليت ! » صداسى اعماق روحدن قوبان بر فرياد كى يوكسە ليور .

مليت حسى ، توركلك محبتى بورالرده بك علوى . روس مرفانى تورككره مليت محبتك قيمتى آكلاتمش . مىلى مرفاندن محروميت قلبلرده آجى بر اشتياق حاصل ايتمش . شمدى بوتون خلق روس اضمحلالندن استفاده ايتك ايسه يور . اسكى مىلى حياه قلاوشمق ، اسكى شرفلى ماضينك يارلاق كونلرني ياشامق ارزو ايديليور .

اردهان عثمانلی دورنده حقیقه شرفلی برماضیه مالکدر. باووز سلطان سلیمک مظفر اردوسیه عثمانلی وطنه الحاق ایدیلن بوبنده، برزمانلر اوج یوز بیک حاصلی برسجاق بکلکید. سنجاغنده سکر تیماری، سکسان بدی زطاهق واردی. قلمسی یالچین قایا اوزرند، مستطیل شکلنده ایدی. ایچنده آلائی بکیلر ایچون سربلری، حامی، یتیم ایکی قولهسی واردی. اوزدمیر اوغلی عثمان پاشا شرق سفرینه کلدیکی زمان، عثمانلی اردوسی اردهانه قونمشدی. اردهانه ایله تمین اولونان میرلوا عبدالرحمن بکدی (۹۸۶). جوارنده کی قلملر لالا مصطفی پاشا طرفدن فتح ایدلمشدی.

اردهان خاق غایت نازک و متواضع. حرمتلری اظهار ایچون، صرهسی کلدیجه: «بزم باشمز بیلدیکن سزک آياض بیلور» دییورلر. ملت باغچهسی، سوکودلری، هنوز فایزله ن آغاجلریله ایصنر. برایکی تحفه قانا به جابرلر آره سنه دوبرلمش، یاتیور.

اردهان صوبی، کنیش ساحلر آره سندن آقیور. قلمه نك اسکی دیوارلری، ییقیق مازغاللری. طورغون صولر اوزرند طاتلی عکسلر براقیور. کوپرینک صولنده کنیش ویشیل آطه لر، زمرد رنگلی اووالره طوغروا ووزانیور. سیسلی بر اووا اوزرند اوتلایان صیفیرلر وبارکیلر اوافاق سیاه لکلر کی کورونیور. نه کوزل منظره! برزمانلر لالا مصطفی پاشاده بو کوزل لکلر قارشینده عمر سورمشلر، جادیرلری بو اووالره قورمشلر، آنلری بوردوره لرده صوارمشلر، طاوارلری بویرلرده یایلدشیلردی. اوزمانلر اردهان، توره لکک و عثمانلی فتوحاتنک مرکزیدی. مازغاللری اوزرند عثمانلی سنجاغی طالق لایله دره لری کنارنده یکچیریلر طولاشیردی. یولارند پارلاق طولنه لی، آلتون تیرکشلی سپاهیلرک لوندا نه آت اوینادارق چیلدر سمتنه، عثمان پاشا مشتانه کیندکاری کورولوردی.

کیجه. طاتلی برمه تاب اووالری آیدینلاتیور. اردهان صوبی نورانی التماعلره ساکن ساکن آقیور. اردهان قلمه سی کهنه و متروک

دیوارلری، اسلام محله سی خراب ورتکسز مناره لرله ایصسز وصامت.
ملت باغچه سی، کوندوز یاغان یاغورک تأثیرله صولانش، ایصلاق
دالری، قمرک ضیا سیله پارلا بور. حزین برس، آغلار کی، ایکلر
کی برصدا، کوربه، بلوزی برچو جوق سی سکودلر آره سندن بی تاب
نغمه لرله یوکسه لدی. دقت ایتدم: (مردینک) ده ایشتدیکم تورکو
ایدی. طاتلی برنقرات کجه نک ایصسز لقلری ایچنده آغلایوردی:
وای سنان اولسوف صاری کلین، سی ویرم دنیا مالنه ...

باطوم، ۲۰ مایس

صباح. یاغور تکرار باشلادی. اردهان اوواسی چامورلر
ایچنده. اردهاندن قارنلق میشه به قدر همان هیچ یول یوق. آراه
یشیل اووانک باطالقری اورناسندن ایلرله یور. آراه جیمز یاقیشیقلی،
کنج برروس. فکر آ بالشه ویک. روس زادکانک کلیاً علیهنده.
کندیسنه بالشه ویک مسئله سندن بحث ایتدیکم زمان، تورکجه شو جوانی
ویردی:

— بز کوبلو حقلی. بنم بابا، وار درت چو جوخ، هپسی عسکر.
اما زنکینلر وار چو جوخ، هیچ دکول عسکر. بزده پارا یوخ،
طوبراخ یوخ. بز محاربه یادی، جوخ طوبراخ آلدی. اما ینه ویردی.
آرتق محاربه نیچین یاباخ؟

طوبراق مسئله سی اونو اک زیاده دوشوندیریور. اساساً ذکی
برآدم. تالستویلری، غورکیلری، پوشکینلری اوقومش. برطرفدن
آراه سی سوریور، دیگر طرفدن ملول و متأثر برسله چاقو و سینی نک
حزین نغمه لرینی ترنم ایدیور. قابانیق برهواده، یاغورلی، سیسلی،
یشیل بر اوواده، آغیر آغیر ایلرله یورز. بعضاً آراه دره لر اوکنده
طوریور، اوزمان قامچیسی شاقیرداتیور، کور و هیجانلی برسله:
— حوریه ت!

دیبه باغیریور. (طوریا) نک آغیر تکرارک صدالرینه شرفیسی.

اويدورسيور. نهايت دوشوندى . اوكون ، كويندن ، (ميخايلو سقا) دن كچه جكدك . بزي كوينه كوتورمك ، برچاي اكرام ايتمك ايسته دى . موافقت ايتدك . (ميخايلو سقا) ، اردهان اوواسنده منتظم بر كوى . اها ليسى روس . كويك اك كوزل اوى ، آرابه جينككى . كنيش اولوسنده آرابه لر طورسيور ، آخورنده اينك بوكورمه لرى ايشيديلور . قارىسى اوزون بويله ، صاريشين بر قادين . اولونك اورتاسنده آتش ياقور . اولوده اوت ييغينلرى ، سامانلر ، چفت ماكه لرى وار . ايجرى كيردك . منتظم ومفروش براوطه ، ماصه نك اوستنده روسجه رسملى مجموعه لر ، نجره نك ايچنده اجزا شيشه لرى . او طه ده آبولتسز كنچ بر روس ضابطى ، چيچك بوزوغى ، ايرى يارى بر روس قادينى وار . بونلر اردهان دن كويلره چيقان ضابطلر ك بقيه سى . باطومه كيتمك ايسيورلر . آرابه جينك اوينده نيمز بر چاي ايجدك دن صوكرا يوله چقدق . ياغمور متصل ياغيور . او كزده بولانيق بر يشلا لكدن باشقه برشى كوروليور . اردهان صوبى بر چوق قولره آيريلش . چايرلرى عادتا صو باصمش . آرابه بمضاً جوشغون وسريع دره لر دن كچيور ، آتلى يارى بللرينه قدر صولره باتيور . دره نك چامورلى ايچنه صابلا نديغمز زمان ، جوار كويلردن كتي بيان او كوزلر ك يارديمه احتياج حاصل اولويور . بويول بك جان صيقيجى . ياغمور وصوغوق بر برى تعقيب ايدسيور . اطرافزده صارى چيچكلى يشلا لكلر ايچنده ، دره لر بياض كويوكلر صاچارق آقيور . آقشامه طوغرو (كيزودامال) او كنده كى چاملقلره كلديكمز زمان اورتالق قارار مشدى .

ايلريله مك غير قابل . آتلى بر درلو چكميور . نهايت كيجه يى ، آرابه ده ، ياغمورلر آلتنده كچيرمكه مجبور اولدق . مع مافيه مشكلات بونكه ده يئتمه دى : ايرتسى صباح اك زور بريردن كچه جكدك ؛ (بالكرز چام) ، كويلولر ك تعبيرى وجه ايله ، (يالاغوز چام) بويولك اك مدهش ، اك فلاكتلى بر كچيدى . بوتيه يى چيقا بيلمك ايجون ، كيجه دن ،

(کیزودامال) ده ترتیبات الملق لازم . بو ترتیبات ، هر آرابه اوجر جفت اوکوز قوشمهقدن عبارت . کیزودامال اهالیسی کورد . تپه بی چیقاقلمره اوکوزلری اونلر ویریورلر ، اونلر رهبرلك ایدیورلر ، بویوکسك طاغك آنغاریه سنی اونلر چکیورلر . آرابه مزك اوکنده بردیزی اوکوز ، طاشلره چاربارق ، ایکی طرفه صارصیلارق ، نهایتسز برتپه یه طوغرو یاغورلر آلتنده طیرمانیورز . تپه یه چیققدتجه ، سیرك چاملقلر کورو نیور . آرقه مزده سیسلرایچنده ، جسم برچام اورمانی وار . همان بوتون افق چاملرله قاپانمش . اوکیزده ایسه هوا کتدکجه قاراریور . قارلی بر ساحه یه کیریورز . هر طرف چامور . قارلر اریدکجه ، آلتلرندن صارارمش اونلر ، پنه چیده ملر میدان چیقیور . اوکوزلر ، دیزلرینه قدر اریمش قار صولری ایچندن کچور . نهایت قار باشلادی . افق بم بیاض . قاردن هیچ بریر کورولیور . قارلر تبحر ایتدکجه ، افقلرده اهتزاز حاصل اولیور . بیاض کوپوکلو برده نهایتسز بر سرعته آقبور ظن ایدیلیور . صوغوق شدتلی . اوج بیک متره یوکسکده یز . تپه نك بویون نقطه سنده ایکی انسان بوی قار وار . آچیلان یول آرابه لرله بوزولمش . پیدا اولان چوقورلره قارلی صولر طولمش . بورادن کچیلدیکی زمان آرابه لر صابلا نیور ، حیوانلر یاری بللرینه قدر صولره کومولیور . قار یاغور . تپیدن ، بورادن ، اطراف کورمك قابل دکل . هوایی قاره بولوطلر قاپلامش . افق سیم سیاه . روزگار صوغوق صوغوق اسبور ، کوك کورلیور . بوکنیش اوواده بزدن باشقه جان یوق . کچیدی پتیردی کمز زمان ، بزده کندی مزدن کچمشدک . آرتق سلامت بوندن سوکرا . یولر منتظم . هر طرف قوراق . متمادیا اینه جکیز . بو فجیع چیقیشك هر حالده راحت برایشی وار . آقنامه طوغرو کوزل و جاذب برچام اورمانه کلدک . بورایه قاراللق میشه دیورلر .

...

قاراللق میشه اورمان دکل . انداملی جاملری ، چیچکلنمش

آغاچلری، یشیل میشلری، قویو صارماشیقلىرى، منتظم یوللری، بیاض کوبرولریله طییی وواسع بربارق. جاملرک اتکلرندە، چنلر ارسنه قاریشان مینه چیچکلری مانى کوزلر کې کولیور. درەلردن اتر یوق. یالکیز، تپەلرە ارپین سولر چاغلانلر تشکیل ایدە رک میشلر ارسندن مجهول درینلکله دوکولیور، آلمزده کی قاراللق جاملری اورتن بولولطلری دلوب کیدیور. افق سیاه، یوکسک، معظم برچاملق. بوقاراللق چام دریا سنک نهایتی کورونمەین درینلکاریفی بیاض آطلر کې بولولطر قابلامش. چاملنک طولاماجلی بوللرندن ایندکجه بولولطره کیریورز. بر مدت صوبخاری ایچندە کجە کدن صوکرە، کونشلی برزمینە، چیچکلی بر باغچە چیدق. اورتاللق قاراریور. زەبە کیتدی کمزک فرقدە دکلز. کیجە بی آردانوشدە کچیرە جکز. متصل اینورز. بضاً آغاچلقلر آرسنه کیریور، یاپراقلرە سورونە رک کچورز. مهتاب باشلادی. چاملقلر کوموش ضیالر ایچندە یارلا یور. بردن برە، میشلرک آرقە سندن طاتلی، تیز، وجدلی بر صدا یوکسە لدی: بلبللر اوتەمکە باشلامشدی. آهنگ کیتدکجه چوغالادی، نغمەلر کیتدکجه توالی ایتدی، آغاچلقلر کیتدکجه بلوری سسلرله طولادی. بضاً بو آهنگ بردن برە فاصلە یه اوغرا یوردی. یانی باشمزدە، مهتابک نورلری آلفندە طالعە لافان یشیللکلر ایچندە، بر بلبل تک باشە اوتیور، طاتلی نغمەلرله اطرافی چینلانیور. صوکرە اوزاقندە، قایلق برنپەنک چاملقلری آرسندن باشقە بر بلبلک صداسی کیجەنک نورلری ایچندە مدیدە عکسلر براقیور. یاپراق خیشیتیلری آلسندە بلبل نغمەلریله ایلریله یورز. کوندوز چکەدی کمز فلاکتلری کاملاً اونوتدی. آردانوشی دە، کندیمزی دە فائز ابتدک. او کیجە بلبل ترانەلریله اویودق.

صباحلین کندیمزی یشیل بر میشلر ایچندە بولدق. آرتق هیچ مشکلات قالمامشدی. منتظم یوللردن چورۇخ وادیسنە اینورز. همان هر آدیمدە، قینلی بر کککک میشلرکدن آتلا یور، یولک صاری

طوبراقلى اوزرندن خېزلى آدىملرله سه كيور، كول رنكنده، ظريف
تويلو كوكر جينلر هوالرده اوچوشيور . يوك كئسارنده ، تورنجى ،
مائى و لعل چيچكلر ، چوروخ صوينك ساحلنده پارلاق
ياپراقلى نازلر ، هنوز آجيلمش يابانى كللر ، قاقاقلرله طيرمانان آصملر ،
يوكسك سازلر وار . بىضاً، ييشل آغاجلر آرمىسند . كئيش بر مغاره نك
قاراللق اويوقلىرى ، بىضاً، دره كئسارنده يوكسك بر قايانك تپه سىند .
اسكى بر قلمه نك بوش ديوارلىرى ، اينجه مازغاللى كورو ليور . دره
كئسارنده اوراق اوراق كورجى كويلرى وار . باغلى ، باغچه لىر ، يپ ييشل .
روحه فرح ويريور . اكثر يا يوكسك طاغلرله طيرمانيور .
اوزمان چوروخ ، قورقونچ درينلكلر ايچىسده بولانلق صولرى
يوارلايور ، طار و يوكسك طاغلر آرمىسندن آهسته آهسته آقيور .
چوروخك ايكي طرفنده كي طاغلر اوقدر يوكسك كه ، بر طاغدن
قارشى كنه باقىلدىنى زمان ، ميشه آغاجلىرى چالى كې كورو نيور .

يوك كئسارى جويىز ، قىزىلق ، دوت ، طربزون خرماسى ،
يابانى آصملرله طولو . طاغلرله تپه سندن چاغلايانلر دو كوليور . آغاجلر
داللىرله بدبخت يولچىلر نيت باغلامشلىر ، ائوابلرندن برر بز بارچىسى
طاقارق يوللاريله روان اولمشلىر . بوراده ، همان بر چوق آغاجلر تره
نجره لىرى ، اوليا مزارلىرى كې .

(آرتوين) . كلنجيه قدر ، ايكي بويوك طاغ كچدك . اوزاقدن ،
يوكسك بر تپه اوزرنده (آرتوين) جامىنك بياض مناره سنى كوردىكمز
زمان كئيش بر نفس آلدق .

...

آرتوين ، بولو طلرله قارشى ييشل بر طماغك ياننده ، يوكسك
بر تپه نك اوزرنده . آرتوينه ياقلاشير ياقلاشماز معمورى باشلايور .
هر طرفده باغلر ، باغچه لىر ، يمش آغاجلىرى ، آصمالر ، ييشللكلر ايچىسده
نارين و سپاه اولر كورو ليور . اصل آرتوين ، بياض و ظريف بنالردن
مركب . چوروخ نهري آرتوينك بولوندىنى تپه نك اتكندن ، قايلر

آرەسندن كچيور . آرتوين باغچه لرى قدمە قدمە چوروخ ساحلارينه قدر اينيور . كوپرودن كچىلدىكى زمان صاغده اسى برقلەنك باقىر رنكسە ديوارلارى ، بر آزاۋەدە روس حاكىتك آرتويندە يكانە ازى ، بارلاق ومزىن بر كلىسە كوزە چارپيور . آرتوينە چىقان يول ، باغچه لر ايچندە زىقزاقلر تشكيل ايدىيور . قصبەنك صولندەكى طاغك اتكلىرى آرەسندن دو كولىن چاغلانك يشىللەكلر ايچندە بياض كوپكلىرى كوردوليور . آرتوين عادتا بر ميوە باغچەسى . يول اريك ، شفتالى ، قابىسى ، كراز ، ايووا و آصارلردن مركب يشىل وچىچكىلى بر طاق آلتىدن كچيور . يان طرفدە دىزلرە قدر چىقان مائى و سارى چىچكىلى ، بابائىلر قوقان چايرلردە بوزاغىلر اوتلايور . قاۋاقلرە سارىلان آچىق يشىل ياپراقلىرلە نازلى نازلى سارقان آسمەلر يولە باشقە برزىنت و برپيور . آراپە داللىرە چارچامان كچەميور . اوزمان فېلزلر قىزىليور ، خام اريكلىر و آيوالر كورپە داللىردن قوپارق آراپە يە دو كوليور . ھاراك باغچەسى كللر ، چىچكلر ، دوت ، اريك و آرمود آغاچلىرلە طولو . صاباچى قار فورتىنەسندن صوكرا آرتويندە كراز يەك پەك خوش . بورادە ميوەلى آغاچلر ، مزىر ھەر ھاروار . كللر آچىلمش ، قىزلر بابائىلرلە طولمش . ھەر آغاچدن بر قوشك تىنى ايشىيدىليور . كوز يشىللەكەن باشقە بر رنك كورەميور . اوزون سرويلىك قويو يشىل رنكلىرى قاۋاقلرە وزىتونلرە كوموش رنكلى ياپراقلىرى ، اريكلىرە آچىق يشىل داللىرىنە قارىشيور . بورنىكارنك يشىللەكلر ايچندە بياض اولرە نازىن باجلىرى ، منتظم قىزى طاملىرى ، جاملىرى سوكولش سياه نچرەلرى ، كلىسالىرە چان قولەلرى كوردوليور . آرتوين اوقاق بر قصبە . آشاغىدە چوروخ كنانرندەكى جامع خراب . يوقارىدەكى جامع ، ظريف و منتظم . چارشىسندە كاركىر و يوكسك بنالر وار . سوقاقلرى طار و دىك . شەردە توركلر و ارمنىلر ساكن . ھەركس ايشى و كوجىلە مشغول . كاركىر حكومت قوناغى . وىلايە دائىرىسى غايت منتظم .

آرتویندن باطومه قدر یول. دنیاڭك الك كوزل، الك مستی و الك
ظریف برپارچه سی. بوراسی قره دکنر ساحلارینه قدر ایکی طرفی
صره واری یوکسك ویشیل تپه لرله مزین، چاغلايانلر وبلبلار طولو.
ارغوانی و تورنجی جیچكلر، کورپه آصملار، جیچكلی ألما آغاجلریله
رایحه دار، خیالك یاراتمه جنی، فكرك تصور ایدمه جکی برکوزلكك
شاهراهی. چوروخك صاغ ساحلی تعقیب ایدلدیکی زمان، نظریشیل
رنكك مختلف درجه لری قارشیسندن سرمست اولور. مجهول
درینلکلردن کلن چاغلايانلر سیاه قایالردن، مور جیچكلر آره سندن
الماس پارچه لری کبی دوکولور. آشاغیده، چوروخ یشیل تپه لرك
اتکلرندن، باغلرك، باغچه لرك کنارندن نازلی نازلی آقار. کویاطیمت،
بوتون بوکوزلکلری چوروخ ایچون حاضرلامش، سوسله مش،
یرلشدیرمش ظن اوانور. چوروخ، باشنده، غروب ایدن کونشك
آلتونلری، الماسلری، لعللری، یاقوتلریله مزین برناج، صاریشین بر
قیزکبی، بو جیچكلر ویشیللکلر ایچنده سوزولور. بعضاً، اومولماق بر
کوشه دن اوافق برنهر، یشیل کوزلی بر قیزکبی، چوروخك قولتوغنه
کیرر. برمدت صولرینی بر برینه قاریشدرمادن یان یانه یورورلر.
منتظم کورولردن کچرلر. تمیز قایالری، الما دالارینی اوبه رك آقوب
کیدرلر. بورالری کوزل کورجی قیزلرینك یاشادقلری، کورجی
دلاورلرینك، مدافه سی اوغورنده، قانلرینی دوکدکلری اسکی عثمانی
طوبراقلریدر.

...

برآیدن بری دکنر کورمیوردق. آقشامه طوغرو، باطوم افقلری،
آلتون و لعل رنكلریله کوزلریمیزی شینلندیردی. آرتق ساحله
یاقلاشیوروز. چوروخ وادیسندن ایرلقدن صوگرا، چپلاق براووا،
صره قاواقلر، اولر، عسکری بنالر باشلايور. کیجه اولمشدی. یوکسك
قاواقلر، قارانلق آغاجلر آره سنده آتش بو جکلری اوجوشيور.
اوزاقدن باطومك آیدینلقلری کورولیور. آراه سسلری، اوتوموبیل.

کوردولتولری ایشیدیلور . باطوم آلکتریک ضیالری ایچنده . کیجه ، قادين ، چولوق جوجوق ، هرکس سوقاقده . قاپاقلی ، قامالی ، فسلی ، تواللی بر جوق خلق غازینولره اوطورمشر ، اکلہ نیورلر . برآی اول طاتسز بر حیات کیمین باطوم شمدی بر درجه به قدر اسکی شطارتی بولمش . اولرک بنجره لری آچلمش ، سوقاقلر قادینلرله طولو . یوکسک بر بنانک اییک توللی کنیش بنجره ارنندن سوقاقلره الکتریک ضیالری دوکولیور . یالیزی تابلولر آلتنده ، آویزه لرک مبذول ضیالری ایچنده ، کسک صاجلی ، صاریشین بر قادين آهسته آهسته پیانو چالور ، زقصان نغمه لری اوتوموبیل کوردولتولرینه قاریشیور .

بو یوک آله ، ۲ حزران

بر بچق آی ظرفده باطومک حیاتنده خیلی دکیشیکلر اولمش . سوقاقلر غلبه لکشمش ، اوتلار عثمانلی مأمورلری ، قافاس مرخصلرله طولو . سوقاقلرده ، بولووارد ، بارقده ، تیاترولرده ، قافاسیانک اک اوزاق نقطه لرندن کلن ، عثمانیلرله برلشمک ایسته یین مرخصلره تصادف ایدیور .

جاده لرده خیلی غلبه لک وار . (دوندوغی غورساقووسکی اولیجا) ده ، (مارینسکی روسیه قت) ده آلآن روس ضابطلری کوردولیور . باطومک اک غلبه لک ، اک کبار جاده لری بورالری . اوتلار ، تیاترولر ، مانیفاتوره مغازه لری ، لواطه جیلر ، کتابخیلر ، مطبعه لر ، بانکلر هب بوجاده لره یاقین . باطوم جاده لری علی العموم بر برینه موازی . اک بو یوک جاده لر دکنزه ولیسانه عموداً امتداد ایدیور . هر طرف الکتریکله تنویر ایدلمش . جاده لرده کی اولر منتظم و کارگیر . فقرایه مخصوص محله لر آرقه سوقاقلرده . اکثریا آخور قایینه بکنر کنیش بر قابودن کیرلدیکی زمان ، اوکری تنکله دیگلمش چیچکلرله سوسلو ، جامکانلی اولردن مرکب برتنکه محله سنه تصادف اولونور . بو محله لر همان اکثر سوقاقلرده موجود .

پورالرده فقيرلر آبارتمان طرزنده اوطورييورلر. استاسيون، شهرک
 شپالنده. فقط خط، جاده لردن کچهرک کمرک دائره سنک آرقه سنه،
 نيمانه قدر کليور. باطومده ايکي جامع وار. بری (مارينسکي روسيه قت)
 جوارنده، ديکري چارشیده. چارشی جامی منتظم. ديکري ايسه
 کنیش بر بارماقلق ايچنده، بادانه دن محروم، خراب بر حالده. عسکری
 کلیسانک، (وايه نتييا سابور) ک ياننده، جامع بک سونوک قالور.
 کلیسانک اوفاق بر مومنه بيله خلل کله مش. آقشاملری، پنبه لکلر
 ايچنده قيزاران افکلر قارشيسنده، مدید وطان جان سسلرندن باشقه
 برشی ایشیدليور. خلق فوج فوج کلیسايه طولیور، ياغلی بویالر
 وصيرمه لر، مزین ورنکین رسملر آلتنده عبادت ایدیور، روس
 موسيقيسنک وقور نغمه لریله روحی دیکلنديرييور. باطومده روس
 تأثيری تماميله موجود. قارص واردهان اووالرنده بوتون عنفاتيله حکم
 سورن تورکلک واسلاملق بوراده سونوک بر حالده. باطوم عادتاً روسيه نك
 قره دکز ساحلنده روس اونيفورمه سنی کیمش، روس عرفانيه
 عجز بر نويجیسی. بکله ديکی طوبراقلر، اسکی عثمانلی طوبراقلری.
 بورالرده ينه تورکلک لسانی سويله نيور، تورکلک نغمه لری طوبوليور،
 تورکلک قولى جالیشيور، تورکلک روحی ياشيور.

باطوم جوارى ظريف صيفيه لرله مزین. باغچه لرنده کللر،
 مانوليارلر، قرغیللر، خانم اللری هوايی مست ایدیجی قوقولرله
 طولديرييور. بوراسی رنگ ورايچندن، حسن وانتظامدن مرکب
 بر بلده. صيفيه لرنده متقاعد روس جزاللری، روس ارکان وضابطانی
 اوطورييور. اساساً بوتون قافقاسيه روسلرايچون بر شعروخوليا مملکتی.
 بو کوزل بلده لر، یشیل اووالری، کولکلی آغاچلری، میوه لی
 باغچه لری، چاغلايان صولریله، قارلی اووالرک طاتمز حیاتندن بزن
 ملول روحلر ايچون يکانه التجاکاه. چارلرک ظالمانه اداره سندن
 اوزاق ياشامق ایسته ينلر بورالرده کوزل طاغلر، فیاض بر کونش،
 حدسز بر حریت پولا بیلورلر. بورالرده قارلی طاغلرک اتکلری

بهار . ییشیل چنارلرینک معطر کولک لرنده قابارطای قیزلری اویتارلر
عشق و خولیا تورکولرینک ترانه لری دین ییشیللرکوردن دوکولن
جاغلایانلرک زمزمه لرینه قاریشدی رلر . قافاسیه ، روسلرک الک یوکسک
شاهرلری مسحور ایتیش . لرمانطوف بر شمرنده شویله دیور :

« سوکیم ، اوکده بزم حزین کورجستانک شرقیلری سویلمه . اونلر
بکا اسک حیات ، اوزاق ساحلری خاطرلایور . وحشی نقرانلرک علقه بوز
قیزلری ، کیجه لری ، آلمک ضیلری آلتنده ، اوزاقلرده یاشایان فقیر برقبزک
خیانلی کتیریور . سنی کوردکجه ، اولطیف و مشوم خیالی اونوتیورم . فقط
شرقی سویلدیک زمان ، قوه خیالیه اونی درحال کوزلرک اوکده کتیریور .
سوکیم ، اوکده بزم حزین کورجستانک شرقیلری سویلمه . اونلر بکا اسک
حیات ، اوزاق ساحلری خاطرلایور » .

لرمانطوفک روحنده ابدی خاطرلر براقان قیزلردن برچوغده
بو صیفیه لرده . پترسبورغده ، موسقوواده ، تفلیسده یتیشن بوکنج
وفعال دماغلر اکثریا قره ده کزک ییشیل صولری کلر ویاسمنلر
آره سندن سیر ایدیورلر . اسک عثمانلی طوبراقلرینک قیمتی بیلنمین ،
جهالت و تمصبه قربان کیدن نفیس گوشه لرنده ، تورکارک کورمه مدکلری
مسعود بر حیاتک ذوقیه سرمست اولیورلر . باطوم کتابچی دکانی
اونلر روس عرفانک بوتون محصوللری تدارک ایدیور . روسلر
بو یوکلری بیلورلر ، وطنلرینک فکری فعالیتته خدمت ایدنلری
تجیل ایدیورلر . فقیر بر قوندره چی بیله جامکانک اوکده فالستویک
رسمی آسور . اولدجه تحصیل کورمش برقبز غورکینک مسلکندن ،
آندرمه فک یکی رومانلرندن ، دوستویه وسکینک استادانه تصویراتندن
آکلایشلی بر لسان ایله بحث ایدیور .

...

باطومده مختلف جنسدن اهالی وار . لیانه یاقین رلر تجارله ،
لاز قیافتلی ، زابونیالی ، ابرانی ، روم ، چینلی اهالیله طولو . اهالینک
اکثری روسجه بیلور . روسجه ، باطومده تامیله حاکم . الک بو یوک

بروفسورلر بيله روسجه دن باشقه لسان بيلميورلر . موسويلردن
برقسمى آلمانجه ، روملرک قسم اعظمی تورکجه سويليورلر .

باطومده حيات کچ وقت باشلابور . ساعت طقوزدن اون ايکيه
قدر منازه لر آجيليور . اللرنده سبدلر ، قادين چولق چوجق ،
هالرده سبز ، طوموز آئي ، طورشو ، ميوه ، ات ساتين آليورلر .
باطومک هالارندن بري کارکير ، ديکري اخشاب . حريدن طولاي
مغازه لر بوشالمش . بعضاً ، اللرنده شيشه ، بقال دکانلري اوکنده
ديزيلن قادينلر کوروليور . ادب و تربيه داخنده اکمکيري ، وثيقه
ايله ويريلن ارزاقلريني آليورلر . ساعت اون ايکيدن درده قدر
تعميل . درتدن صوکرا سوقاقلر تکرار غلبه لقلاشيور . (دوندوغی
غورساقووسي اوليجا) دن بولووارد قدر بوتون جاده ، اللرنده چيچکلر ،
سوکيليريني کوزله ين ضابطلر ، بولووارد کنديلريني بکلين باريشناله
کاغلر طولوسي قاورولمش فندق طاشيان دليقانيلر کوروليور .
اکثر يا ، کنج و ظريف قادينلر ، اللرنده کاغذ طولوسي فندق ، ارککريله
برابر ، سوقاقده بيه بيه کيديورلر . بوتون بوغلبه لک ايچنده اک
مبذول ايشيديلن کله لر : — هاراشو ، پازالوسطی ... کله لري .

آقشامه طوغرو بولووار کيتدکجه غلبه لکله شيور . دکزک
چاتيللري اوزرنده اسکمله لره ايزانان قادينلر آقشامک سرينلکري
ايچنده مائي افکلري سيره طاليورلر . بريده ، چوجوقلر قوملر و چنلر
اوزرنده اوينايورلر . اودهده ، صاريشين ، کسيک صاچلريني کنيش بر
شابه ايله اورتن کنج بر قيز ياقيشقلي بر کورجي دليقانيلک قوله
طايانمش ، خيابانک اوزون قوملکري اوزرنده شعر و عشق دن بحث
ايدم رک ، سرمست حظوظ ، طولاشيور . بوتون بو حياتي لاقيدانه
سير ايدن ، بولووارک اخشاب غازينوسنده اللريني ماصه لره طايابه رق
سرت و آتشين سوزلرله بربرينه خطاب ايدن ، بعضاً ملول و متأثر
دوشون برزمره وار : بونلر عثمانيلرله مذاکراتده بولونمق اوزره
باطومه کلن ، کنجه لي ، باکولي ، قفليسلي ، قره باغلي مسلمانلر .

هپسنگده سپاسنده فعالیت واندیشه اثرلری کورولیور . هپسندمه
سنه لردن بری کندیلرینی نیجه سی آلتنده ازم دیوک باغینلق دورندن،
موقت بحراندن استفاده ایتک ، اونک بیرنجی دیشلرینه قارشى
اک متین زهرلرله تجهیز اولونمق اشتیاق وار . مقصدلری
« غافاسک استخلاى ، دکل ؛ عثمانلرله صورت قطیعه
« بیتشمک، الحاح » . فکر آحر ، دیناً سربست یاشایان بوخلق ،
شیعک وسنیک کبی هادی مذهب فرقلرینه تنزل ایتدور . شایقه
کیمکه دینی حسلرک زوال بولمایاجقه قناعت ایدن بوزمره ، ملیت
محبتی هر درلو رابطه نك، هر درلو قوتك فوقنده کوریور . باطوم ،
قافاس صلح مذاکره لرینک مرکزی . گاه کنجه دن شیخ الاسلام
کیور، گاه اهالی مرخصلری تغلیسه کوندریلیور . مذاکره لر، نطقله
تلغرافلر بریرینی ولی ایدیور . قافاسیه ، روس اداره سندن قورتولمق
عزمی بوتون فعالیتله کوستریور . اونلرک نظرند روسلر ، آنا وطنه
استیلا ایدن غاصبلر وضعیتده . شمدی بوتون نظرلری تورکلره انعطاف
ایتمش . زواللیرک یکانه قصورلری استانبولده کی تورک اداره سنک
جانیترینه وصویغونلرینه وقوفمزلق . شاعره لری ییله قافاسیایه ،
اسکی تاریخی طوبراقلره تورکی دعوت ایدیور :

سهاردن سه چیلمز تورکک ماوی یاپراغی
بنه اسکی شانیه تورک بوردینه دیکیلین
ایشته توران، ایشته یورد، ایشته تورکک اوتاغی
بابانجی به دوشه من دورویورکن سن اوزک .
تارمخلرده هپ سنک رشادتک ، هنرک
ییلدریک ، فورطوناک اوقونورکن سن نیچین
آوروپایه قارشى بر
برسزه بوردسز اسیر تک بوبون بوکوب دوراسان
بوز بیکلرجه ازیلدک ، آیاتلاندک بدشیر ؛
بوز ییلرجه آغلارسان
بوز ییلرجه هپجئردک دوبوادی هیچ سنک
شیمدی هایقیر وباغیر بتمه ممکن نفسک .

توركلرك بوقمالي تيرينه روسلر تامما لاقيد. همان بوتون روسلر بالشه ويك فلاكتي قالقدن سوكر، ينه كنديلريني طوبلايه جقلرينه قناعت ايديسورلر. بوقناعت روسيه دن آيريلانلرده، او قراينالرده بيله موجود. ارضرومده، كنديسنه روسيه نك آرتق محو اولديني بر آلمان غزته مخابري طرفدن سويلنديكي زمان، او قراينالي برقيزه، بياض صليب احمر باش اورتوسنك آلتنده بارلايان سياه كوزلريني ديكمش، جسورانه بر طورله شو جوابي ويرمشدي :

— عفو ايدرسكيز، موسيو . روسيه محو اولمادي، و اولماياجق. اساسلي عرفاني، بوكسك مدنيتي اولان بر ملت هيچ بر زمان محو اولماز . . .

...

باطلومده هيچ مسكرات يوق . روسلر مسكراتي منع ايتمشلر . فقط باطومك شكريني وچايي طاشيان اتحاداركاني، خلقنده سرخوش ايتكي اونوتمامشلر. بر آي طرفنده هرشي بهاللاشمش. شكر همان يوق كبي. دكانلردن باصمه ار، باتيسقه لر، صابونلر، حق اوجوز لوانطه لر كاملا طوبلانمش. غازلر قايق قايق طولبور، استانبوله طاشينور . خلق بر آي ايچنده تورك اداره سندن عاذا قنعت ايتمش . سو قاقلر برباد . (وايه نيا سابور) ك قامليلر قوقان ظريف باغچه سنه بيله كوبره لر بيغلمش. نوركار شهره كيردكلري زمان اونلري حرارتلي بر صورتده قارشيلايان اسلاملر، شمدي باشلريني بيله چويرمك ايسته ميورلر . استانبولدن باطومك كلن اك قيمتلي امتعه، مسكرات . روسلر مسكراته صوك درجه دوشكوندرلر. حتى بك مشهور : كويلونك بري جوار قصبه لردن برينه كيدر . برجفت يكي چيزمه صاتين آلير . چيزمه لرينه او قدر سوينيركه، شرفه بر قاج قدح آتشديرر . قافاسي ايجه توتسولر . كيف حاليله اويقويه دالار . اوصرده خيرسرك بري يكي چيزمه لري كورر. حريفك خبري اولمادن آياغندن چيقارير، سيويشير كيدر . بر آز سوكر بر آراه جي كچر . كوردركه آراه سنك

کجه جی یرە بری اوزانمش . آياقلىرى ده تام يولك اوزرندە . درحال
حراننى اويانديرر :

— قانق . ازیله جئسك .

دير . كويلو كوزلرینی اوغوشديرر . دیرسكارینه طایانارق باشی
قالديرر ، آياقلىرىنه طوغوشو بر باقار :

— بن اويوركن آياقلىرىمده يې يېي چيزمه لر واردی . شيمدی
اوياندم ، كورييورم كه ، چيرچيلاق . بونلر بنم آياقلىرىم دكل . ايسترسك
چيكنه . بكانه ؟ دير .

باطومده آرتق بو موژيقلردن اثر قالماش . هر كس بالشه ويك
فلاكتندن قورتولاش ، شيمدی قارتق طوييورمق اندیشه سنه دوشمش .
باطومدن آيرلديغمر زمان جدا متاثر دك . عجبا استانبول نه حالده ؟
بر بوجوق آيدن بری تلغرافدن ، مکتوبدن ، غزته دن ، هرشيدن
محرومن . قره ده كزك مدهش طالع لری اوزرندە جالقانيركن ،
آيلردن بری اوزله ديكمز كوزل استانبولی دوشونيورز . بوغازدن
كيرديكمز زمان ، يشيل ساحلر ، ساكن صولر روحزده ابدی
سعادتلر اويانديردی . آرتق استانبوله قاوشمشدق . فقط اوكون ،
استانبولك المی كونلريدی . فاتح سمتلری دومانلر ايچنده . طالعسر
شهر ، آجلقدن اولديبي يتشميورمش كې ، شيمدی ده خانمانی سونمش ،
أولری يانمش ، بد بخت سکنه سی سواقلرده سورونمك فلاكتنه
اوغرايور ...

